

POZICIJA, UKLJUČENOST I PRAVA ŽENA KOJE PRIPADAJU MANJINSKIM I MARGINALIZIRANIM GRUPAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

AUTORICE: Aida Malkić i Emina Bošnjak

ŽENSKA AGENDA ZA POZITIVNE PROMJENE!

PROJEKT FINANSIRI
EUROPSKA UNIJA

PROJEKT IMPLEMENTIRAJU:

Foundation for Women's Empowerment
Bosnia and Herzegovina
Fundacija za osnaživanje žena
Bosna i Hercegovina

Pozicija, uključenost i prava žena koje pripadaju manjinskim i marginaliziranim grupama u Bosni i Hercegovini

Autorice: Aida Malkić
Emina Bošnjak

Lektorica: Enida Čamđić

Dizajn i prelom: Tanja Ćurić

Izdavačice: Fondacija CURE i Fondacija za osnaživanje žena

Za izdavača/icu: Jadranka Miličević

“Ova publikacija je urađena uz finansijsku pomoć Europske unije. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost autorica Aide Malkić i Emine Bošnjak, i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovište Europske unije.”

PROJEKAT IMPLEMENTIRAJU:

<http://www.fondacija-cure.org>

Foundation for Women's Empowerment
Bosnia and Herzegovina
Fondacija za osnaživanje žena
Bosna i Hercegovina

AUTORICE: Aida Malkić i Emina Bošnjak

**POZICIJA, UKLJUČENOST I PRAVA ŽENA
KOJE PRIPADAJU MANJINSKIM I
MARGINALIZIRANIM GRUPAMA
U BOSNI I HERCEGOVINI**

SARAJEVO, 2019.

SADRŽAJ

1. Uvod i metodologija	6
2. Pravna regulativa i inicijative na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou	11
3. Pravna regulativa i inicijative na općinskom/lokalmom nivou	16
3.1. Bratunac (Konjević Polje)	18
3.2. Bosansko Grahovo	22
3.3. Vareš	25
3.4. Zavidovići (Hajdarovići)	29
3.5. Konjic	32
3.6. Sarajevo	36
3.7. Prnjavor	40
3.8. Tuzla	44
3.9. Pale	48
3.10. Bijeljina	52
4. Zaključak i preporuke	56
Informacije o projektu	59
Fondacija CURE	60
Fondacija za osnaživanje žena	60
Biografije autorica	61

1. Uvod i metodologija

Iako Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o ravnopravnosti spolova propisuju i nude pravnu zaštitu od diskriminacije na osnovama koje pogadaju žene i djevojčice pripadnice manjinskih ili marginaliziranih grupa (u kontekstu interseksionalnosti spola/roda sa starošću/godinama, invaliditetom, seksualnom orijentacijom, rodnim identitetom itd.), kao i afirmativne mjere koje bi trebale voditi ka njihovoј punoj uključenosti u sve sfere javnog života, žene i djevojčice koje pripadaju marginaliziranim grupama i manjinama (žene sa invaliditetom, majke djece sa invaliditetom, povratnice i interna raseljene žene, žene koje su nezaposlene duži vremenski period, žene koje su preživjele rodno zasnovano, ratno i porodično nasilje, samohrane majke, žene sa sela, Romkinje, LBT i starije žene) su rijetko, gotovo nikako, uključene u procese donošenja odluka, javne politike, planove, mjere i aktivnosti u oblastima obrazovanja, zdravstva, rada i zapošljavanja te reformi socijalnog i penzionog sistema.

One su čak izloženije kršenjima ljudskih prava i slabije informirane o mehanizmima kroz koje mogu zahtijevati ta prava. U Bosni i Hercegovini, mnogi istraživači/ce ističu romske žene i djevojčice kao najmarginaliziraniju društvenu grupu.¹ One su ranjive kao žene, ali i kao pripadnice romske zajednice. Osim problema s kojima se susreću u obrazovanju i pri zapošljavanju, položaj Romkinja u patrijarhalnim zajednicama čini ih izloženim na nekoliko načina i nivoa. Nadalje, pristup pravdi je posebno otežan za žene koje pripadaju ranjivim grupama i tu spadaju žene sa sela, žene starije životne dobi, žene sa invaliditetom, lezbejke, biseksualne i transrodne žene, žene žrtve trgovinom ljudima i migrantkinje.

Žene iz ovih grupa su često predstavljene stereotipno, što može rezultirati institucionalnim predrasudama i neosjetljivošću na njihove probleme i potrebe.

¹ Izvještaj organizacija civilnog društva o primjeni zaključnih zapažanja i preporuka CEDAW komiteta za Bosnu i Hercegovinu 2013 - 2017 <http://hcabl.org/wp-content/uploads/2016/11/CEDAW-WEB-final-november-2016.pdf>, str. 117

Stoga, ženske organizacije i organizacije koje se bave ljudskim pravima žena mogu odigrati ključnu ulogu u uključivanju žena i djevojčica koje pripadaju marginaliziranim i manjinskim grupama u socio-ekonomske tokove kroz jačanje njihovih tehničkih kapaciteta, ali i kvaliteta usluga i zagovaranja kako bi se osigurala inkluzivna i odgovarajuća rješenja za marginalizirane žene, u kojima im je potrebna podrška i pomoć kroz programe treninga i mentoring. Međutim, kako bi ovi kapaciteti i usluge bile pravilno oblikovane, relevantni podaci o stanju prava i položaju žena i djevojčica koje pripadaju manjinskim i marginaliziranim grupama u BiH moraju biti krucijalni ulazni podaci za ove procese, a potrebe ovih žena moraju biti istražene i relevantni podaci prikupljeni.

Na tom tragu, cilj ovog istraživanja je da utvrди položaj žena koje pripadaju manjinskim i marginaliziranim grupama u Bosni i Hercegovini kroz izvještaj koji će dalje biti korišten kao instrument u oblikovanju programa treninga za inkluziju i prava žena koje pripadaju manjinskim i marginaliziranim grupama, a radi pružanja mentorske podrške za razvoj Akcionalih planova za odabrane ženske nevladine organizacije u deset (10) odabralih općina/lokalnih zajednica.

Kako bi se prikupili potrebni podaci, istraživanje je podrazumijevalo sljedeće istraživačke zadatke:

1. *desk* istraživanje (*analiza*) dokumentacije o položaju žena koje pripadaju manjinskim i marginaliziranim grupama u BiH;
2. pronalazak i utvrđivanje tačnih podataka o položaju, te potrebama žena koje pripadaju manjinskim i marginaliziranim grupama u BiH sa aspekta ljudskih prava i rodne ravноправnosti;
3. provođenje procjene potreba za tehničkom podrškom ženama koje pripadaju manjinskim i marginaliziranim grupama u BiH i izrada preporuka za ključne oblasti projektne podrške i pomoći u aktivnoj inkluziji i Agendi ženskih prava.

Ciljne grupe ovog istraživanja su žene koje pripadaju manjinskim i marginaliziranim grupama: Romkinje, etničke i nacionalne manjine, žene s invaliditetom, žene koje su preživjele ratno i rodno zasnovano nasilje, povratnice, LBT i žene sa sela u 10 lokalnih zajednica u Bosni

i Hercegovini: Bratunac (Konjević Polje), Bosansko Grahovo, Vareš, Zavidovići (Hajdarovići), Konjic, Sarajevo (Novi Grad), Prnjavor, Tuzla, Pale i Bijeljina.

Metodologija procjene

Kako bi se provelo formativno istraživanje i rad u smjeru jačanja kapaciteta žena i djevojaka pripadnica manjinskih i marginaliziranih grupa, a kako bi im se osiguralo povoljnije i poticajnije okruženje, bilo je potrebno prikupiti podatke i informacije iz različitih izvora i koristiti različite metode. Ovaj višemetodni pristup pomogao je razumjeti potrebe ciljane publike - u ovom slučaju žena pripadnica manjinskih ili marginaliziranih grupa, razumjeti faktore koji utiču na njihovo ponašanje na temelju identificiranih potreba i problema, faktore koji ih izlazu riziku i odrediti najbolji način da se adresiraju njihove potrebe kroz zajedničke treninge, provedbu komparabilnih aktivnosti i razmjenu dobroih praksi.

Stoga, metodologija je obuhvatala sljedeće korake:

1. *Desk* istraživanje

1.1. Sveobuhvatno *desk* istraživanje uključuje analizu pravnog okvira, ključnih politika, izvještaja i strategija o ženskim pravima i socio-ekonomskom položaju žena pripadnicama manjinskih i marginaliziranih grupa koje su izradili odabrani akteri/ce. *Desk* istraživanje pomoglo je oblikovati kontekst u kojem se žene pripadnice manjinskih i marginaliziranih grupa trude ispuniti svoje potrebe i moguća ograničenja s kojima se suočavaju - politička, ekološka, socijalna, kulturna, ekonomska ili institucionalna. *Desk* istraživanje uključivalo je i identifikaciju dostupnih resursa, postojećih programa i intervencija, te prikladnih modela ili mehanizama za inkluziju i saradnju između različitih aktera/ica koji djeluju u oblasti ljudskih prava žena pripadnica manjinskih i marginaliziranih grupa, te njihovo društveno-ekonomsko osnaživanje.

2. Primarno istraživanje

U ovom slučaju, osim *desk* istraživanja, i kako bi se dobio odgovarajući uvid u karakteristike, iskustva i potrebe žena koje pripadaju manjinskim i marginaliziranim grupama u 10 općina, ključni korak bio je provesti

istraživanje na uzorku od 10 ženskih organizacija koje rade u odabranim općinama u Bosni i Hercegovini. Namjera provedbe primarnog istraživanja bila je da se dopune informacije o položaju i potrebama žena pripadnica manjinskih i marginaliziranih grupa, a u vezi s poštivanjem ljudskih prava i ravnopravnosti spolova.

2.1. Višestruki upitnici su izrađeni i dostavljeni ženskim organizacijama, općinskoj upravi, centrima za socijalni rad, zdravstvenim ustanovama i biroima za zapošljavanje koji djeluju u 10 općina u Bosni i Hercegovini - ukupno 50 upitnika.

a) s obzirom na to da je ova ciljna grupa teško dostupna zbog različitih kontekstualnih faktora, prvi dio upitnika osmišljen je na način da mapira položaj i potrebe žena koje pripadaju manjinskim i marginaliziranim grupama iz perspektive ovih organizacija i podataka koje su prikupili tokom rada sa njihovim korisnicama, kao i da identificira njihove socio-ekonomske potrebe povezane s različitim područjima kao što su pristup zdravstvenoj zaštiti (psihološkoj i fizičkoj), zapošljavanju (obezbjedivanju održivog prihoda), socijalnim uslugama, institucijama, obrazovanju, sigurnim prostorima, javnom prijevozu, mogućnostima obuke itd.

Spisak ženskih organizacija koje djeluju u odabranim općinama:

Organizacija	Grad/općina
Udruženje žena "Jadar"	Bratunac (Konjević Polje)
Udruženje žena "Grahovo"	Bosansko Grahovo
Udruženje žena "Zvjezdangrad"	Vareš
Udruženje žena "Pašinke"	Zavidovići (Hajdarovići)
Udruženje žena "Žena za ženu"	Konjic
Neformalna grupa "Posebne mame"	Sarajevo
Udruženje žena "Romska djevojka – Romani Ćej"	Prnjavor
Udruženje "HO Horizonti"	Tuzla

Udruženje žena “Viktorija Pale”	Pale
Udruženje žena “Romkinje”	Bijeljina

b) drugi set upitnika bio je posebno osmišljen kako bi se obuhvatio rad različitih institucija, a kako bi se ocijenila situacija stanja ljudskih prava žena, te mapirale različite aktivnosti (ako postoje) namijenjene ženama iz manjinskih i marginaliziranih grupa. Uključene institucije su bile odabранe općine, centri za socijalni rad, zavodi za zapošljavanje i zdravstvene ustanove.

Od ukupnog broja upitnika koje smo distribuirali (50) tokom marta 2019., odgovore je dostavilo svih 10 odabranih ženskih nevladinih organizacija iz 10 mapiranih lokalnih zajednica, 7 opština (Bosansko Grahovo, Vareš, Zavidovići, Novi Grad (Sarajevo), Tuzla, Pale i Bijeljina), svih 10 centara za socijalni rad iz navedenih opština, 6 domova zdravlja (Zavidovići, Konjic, Novi Grad (Sarajevo), Prnjavor, Pale i Bijeljina), te 3 biroa za zapošljavanje (Bosansko Grahovo, Konjic i Tuzla). Stopa odgovora bila je 72%, dakle analiza se temeljila na uzorku od 36 upitnika.

Ovaj pristup s triangulacijom podataka pomogao nam je identificirati nedostatke, razviti i osnažiti preporuke bazirane na činjenicama o ključnim oblastima za projektnu podršku i pomoć, te služi kao početna tačka i alat za izradu programa obuke za inkluziju i prava žena pripadnica manjinskih i marginaliziranih grupa, a kako bi se odabranim ženskim nevladnim organizacijama pružila mentorska podrška u izradi Akcionog plana.

2. Pravna regulativa i inicijative na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou

Dejtonski mirovni sporazum prepoznaje zabranu diskriminacije na osnovu spola/roda, te propisuje direktnu primjenu Evropske konvencije o ljudskim pravima i CEDAW konvencije. Nažalost, uprkos inicijativama organizacija civilnog društva, Ustav BiH još uvijek ne prepoznaje rodnu ravnopravnost kao osnovnu ustavnu vrijednost. BiH je jedna od prvih zemalja na zapadnom Balkanu koja je usvojila Zakon o ravnopravnosti spolova (ZoRS). Zakon garantira rodnu ravnopravnost i jednakе mogućnosti u svim oblastima života. Zakon o ravnopravnosti spolova: a) zabranjuje diskriminaciju (neposrednu i posrednu) i prepoznaje posebne oblike diskriminacije (zlostavljanje, seksualno zlostavljanje, poticanje na diskriminaciju); b) zabranjuje rodno-zasnovano nasilje (uključujući i nasilje u porodici); c) garantira jednakе mogućnosti u obrazovanju, pri zapošljavanju i u oblasti rada i zapošljavanja, pristup socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, medijima i drugim oblastima života. Zakon postavlja temelje rodnoj ravnopravnosti, ali njegova primjena u praksi je ograničena jer većina zakona nije uskladena za ZoRS-om, a oni koji jesu, još uvijek nisu u potpunosti provedeni što pokazuje mali broj žena na rukovodećim pozicijama, te u izvršnoj vlasti na svim nivoima. Iako ZoRS propisuje mogućnost ulaganja žalbi na diskriminaciju institucionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost spolova (Agenciji za ravnopravnost spolova BiH, Gender centrima RS i FBiH), broj žalbi na godišnjem nivou je vrlo nizak i ne prelazi 10 tokom godine. Ukoliko se ove brojke porede s brojkama iz drugih država zapadnog Balkana, može se zaključiti da broj primljenih žalbi ne oslikava realnost.

Rodno zasnovana diskriminacija i seksualno zlostavljanje su takođe zabranjeni i Zakonom o zabrani diskriminacije BiH (ZZD), koji je usvojen 2009.

Iako ZoRS zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola/roda, on ne specificira niti definira koje su to marginalizirane grupe žena ili kako se garancija jednakih mogućnosti odnosi na žene koje pripadaju manjinama ili drugim deprivilegiranim grupama. S druge strane, pravni i okvir javnih politika koji se bavi pravima manjina, ne uzima u obzir rodnu perspektivu,

te muškarce i žene koje pripadaju manjinskim ili deprivilegiranim društvenim grupama stavljuju u istu ravan, sa procijenjenim istim startnim pozicijama, mogućnostima i pristpu pravima (Romkinje i žene sa invaliditetom). Kada su u pitanju javne politike za rodnu ravnopravnost, izuzetak su LBT žene, koje su uključene, ali kroz mјere koje se odnose općenito na LGBTI osobe, te uključuju i GBT muškarce. Javne politike koje se tiču žena sa sela su provedene u Republici Srpskoj.² Za žene koje su preživjele rodno zasnovano nasilje i nasilje u ratu postoje posebni zakoni i odredbe koje nominalno štite ove marginalizirane žene, ali i dalje postoji problem njihove provedivosti.

Institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost

Zakon o ravnopravnosti spolova BiH predviđa i institucionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost. Ključni institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost su Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine (ARS BiH) na državnom, te Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centar - Centar za jednakost i ravnopravnost spolova Vlade Republike Srpske. Implementacija Gender akcionih planova (GAP) koja proizilazi iz ZoRS-a je u potpunosti zavisna od Finansijskog mehanizma za implementaciju Gender akcionog plana (FIGAP), mehanizma koji, opet, u potpunosti zavisi od pomoći međunarodnih razvojnih agencija. Osim toga, rodna ravnopravnost još uvijek nije dovoljno uključena u rad i politike institucija te još uvijek postoji potreba *gender mainstreaming-a*, kao i izgradnje kapaciteta postojećih institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost. Dvije hiljade osamnaesta je još jedna godina u kojoj se nisu uspostavila stalna tijela za rodnu ravnopravnost na nivou kantonalnih vlasta. Uzimajući u obzir da su vitalna pitanja poput zapošljavanja, obrazovanja i zdravstva u FBiH u nadležnosti kantona, posebno zabrinjava činjenica da ne postoje kontakt osobe niti tijela zadužena za prikupljanje i analiziranje podataka, predlaganje mјera i nadgledanje njihove provedbe s ciljem poboljšanja života žena i muškaraca. Primjetno je da Gender centar FBiH ne može riješiti sva ova pitanja zbog ograničenih kapaciteta, te je stoga potrebno sistematsko rješenje na nivou kantona.

2 Narandžasti izvještaj 2016, http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2016/02/NARAN_IZVJESTAJ_02_20.02.2014_FINAL_web.pdf, str. 16

Gender centar RS-a je, kao i Agencija za ravnopravnost spolova BiH i Gender centar FBiH, provodio brojne kampanje, istraživačke projekte, organizirao treninge, objavljivao studije i radio na razvijanju saradnje sa međunarodnim i regionalnim akterima/cama. Republika Srpska je usvojila svoj godišnji Operativni plan za implementaciju GAP-a za period 2013-2017. u decembru 2015. godine, te ga je nastavio usvajati u narednim godinama. U periodu prije toga, Vlada Republike Srpske je provela Akcioni plan za poboljšanja položaja žena na selu do 2015. godine. Ciljevi Akcionog plana bili su poboljšanje ekonomskog statusa žena na selu, poboljšanje životnih uslova, pristup javnim uslugama, osnaživanje socijalnog statusa žena i podizanje svijesti o ulozi žena, njihovom značaju i doprinosu društvu. Nakon isteka, Akcioni plan nije obnovljen.

Parlamentarna tijela za rodnu ravnopravnost

Nivo aktivnosti parlamentarnih tijela za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti, ustanovljenih pri parlamentima na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou, varira. Neka od njih održavaju redovne kontakte sa organizacijama civilnog društva (Ženskom mrežom BiH, Fondacijom CURE, Žene ženama, i Sarajevskim otvorenim centrom, između ostalih) i rade na pojedinačnim inicijativama za poboljšanje položaja žena i muškaraca u našem društvu. Na primjer, većina parlamentarnih komisija na nivou kantona rijetko održava sjednice (u prosjeku jednom godišnje), a Komisija za rodnu ravnopravnost Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine BiH nije imala kvorum za održavanje sjednice tri puta zaredom, te nisu donosili nikakve odluke u drugoj polovini 2015. godine.

Otada, ova Komisija je održala ukupno 10 sjednica na kojima se raspravljalo o pitanjima političke participacije žena i biomedicinski potpomognute oplodnje, a u skladu sa ovlastima državnog nivoa.³ Komisija za jednakopravnost spolova Doma naroda Parlamenta FBiH je u mandatu 2014-2018 formirana tek na kraju septembra 2015. godine, skoro godinu dana nakon Općih izbora 2014. godine. U međuvremenu, ova Komisija je od tad imala 11 sjednica na kojima je, između ostalog, raspravljala o korištenju rodno osjetljivog jezika u službenoj upotrebi u Parlamentu FBiH, natalitetnim politikama, reproduktivnom zdravlju žena, porodiljskom i dječjem doplatku, alimentacionom fondu, izmjenama

³ <https://www.parlament.ba/committee/read/21?mandateId=8>

Krivičnog zakona FBiH radi usklađivanja sa Istanbulskom konvencijom, rodno odgovornom budžetiranju i podršci marginaliziranim ženama odnosno ženama sa invaliditetom i majkama djece sa invaliditetom.⁴

Javne politike za ostvarivanje rodne ravnopravnosti

Vijeće ministara je 2018. godine usvojilo novi Gender akcioni plan (GAP BiH) za period 2018-2022. Ovo je treći dokument koji sadrži strateške ciljeve, programe i mjere za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u svim sferama javnog i društvenog života. Gender akcioni plan BiH sadrži mjere koje će biti provedene radi realizacije tri strateška cilja usmjerena na izradu, provođenje i praćenje programa mjera za unapređenje ravnopravnosti spolova u institucijama vlasti po prioritetnim oblastima, izgradnju i jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti spolova kao i uspostavljanje i jačanje saradnje i partnerstva. Među prioritetnim oblastima su sprječavanje i suzbijanje nasilja na osnovu spola, uključujući nasilje u porodici i trgovinu osobama, rad, zapošljavanje i pristup ekonomskim resursima, javni život i donošenje odluka te daljnje jačanje saradnje na regionalnom i međunarodnom nivou.

Obaveze institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost i odgovornosti ministarstava i institucija su jasno definirani u svakoj od navedenih oblasti. Gender akcioni plan se bavi ključnim pitanjima od značaja za žene i muškarce u BiH i predstavlja odličan primjer kako država može unaprijediti rodnu ravnopravnost u društvu kroz javne politike. Kao i prethodnih godina, novi GAP BiH se treba provoditi kroz operativne planove.

Zbog kašnjenja u imenovanju članova/ica u Izvršni odbor GAP-a BiH, koji je uspostavljen tek 2015. godine, nije bilo operativnih planova za provedbu GAP-a u periodu 2013-2015, a koji bi detaljnije razradili mjere usmjerene ka poboljšanju položaja žene i rodne ravnopravnosti. Republika Srpska je prva usvojila svoj prvi Godišnji operativni plan u decembru 2015. godine, a zatim i u januaru 2017. godine, dok se na operativne planove na državnom nivou u tom momentu i dalje čekalo. Bez operativnih planova je praktično nemoguće planirati specifične

⁴ <https://predstavnickidom-pfbih.gov.ba-bs/page.php?id=35>

mjere i budžetske obaveze, a time i raditi na pitanjima poboljšanja prava žena i rodne ravnopravnosti.

Prava Romkinja, žena sa sela i žena sa invaliditetom moraju se bolje adresirati kroz budući rad institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova, jer to nije bio slučaj sa prethodnim GAP-ovima i pratećim operativnim planovima.⁵ Stoga, novi operativni planovi za implementaciju GAP-a predstavljaju odličnu priliku da se to učini. Pored GAP-a, ARS BiH, GC FBiH i GC RS imaju obaveze da provode i druge važne javne politike (UN-ovu Rezoluciju 1325, javne politike vezane za borbu protiv nasilja u porodici, unaprjeđenje položaja žena na selu, rodno odgovorno budžetiranje), kao i obavezu uvođenja rodne perspektive u sektorske strategije.

Na lokalnom nivou (općine i gradovi) nije ostvaren značajan napredak u kontekstu rodne ravnopravnosti. Iako značajan broj općina i gradova ima Lokalne gender akcione planove (LGAP) i u periodu između 2012. i 2015. godine izrađeno je i usvojeno 47 planova u FBiH i 22 u Republici Srpskoj, situacija na terenu je potpuno drugačija. Istraživanje urađeno 2015. godine, koje je pokrilo više od 50% bh. općina i gradova, pokazuje da skoro ne postoji općina/grad koja razumije svoje nadležnosti, pa u skladu s tim ne poduzima potrebne mjere za unaprjeđenje rodne ravnopravnosti. Ne postoji javna debata, ne rade se istraživanja, ne postavljaju se prioriteti lokalnih zajednica, niti se rodna ravnopravnost i specifične potrebe žena, a posebno marginaliziranih žena, uzimaju u obzir tokom planiranja i izvršenja programa i budžeta.⁶

5 Narandžasti izvještaj 2016, http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2016/02/ENG_narand.izv_FINAL_web.pdf, str.18

6 Lokalne politika za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini, Izvještaj o lokalnim politikama u općinama i gradovima na području Bosne i Hercegovine u odnosu na uspostavu ravnopravnosti spolova u lokalnim zajednicama <http://fondacijacure.org/files/Lokalne%20politike%20za%20ravnopravnost%20spolova%20u%20BiH.pdf>

3. Pravna regulativa i inicijative na općinskom/ lokalnom nivou

U proteklih nekoliko godina, Bosna i Hercegovina se suočila s nekoliko ključnih socijalnih i političkih promjena. Aspiracije ka ulasku u Evropsku uniju i sveobuhvatne reforme sistema i društvenih odnosa su dovele do unaprjeđenja politika rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti, a posebno do izgradnje institucija na svim nivoima vlasti kako bi se uspješno implementirale ove politike. Danas u BiH postoje brojni institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost, kako u zakonodavnoj, tako i u izvršnoj vlasti na svim nivoima, od državnog pa sve do lokalnog. Međutim, što je niži nivo vlasti, to je slabija kontrola nad lokalnim tijelima za rodnu ravnopravnost, a samo u rijetkim slučajevima za jedinice lokalne samouprave može se zaključiti da istinski rade na rješavanju problema rodne ravnopravnosti i promociji statusa žena u političkom, ekonomskom i društvenom životu. Pored ovoga, od najvišeg do najnižeg nivoa vlasti, možemo naći na različite oblike tijela za rodnu ravnopravnost koja su uspostavljena statutima ili poslovnicima općina/gradova: komisije općinskog/gradskog vijeća, odjeli u općinskoj/gradskoj upravi, starnog ili privremenog karaktera, a ponekad je to samo jedna osoba u općini koja je zadužena za pitanja rodne ravnopravnosti. Mali broj tijela za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou je aktivan u provedbi pravnih i strateških akata koji reguliraju ovo pitanje, prvenstveno zbog nezasjedanja tijela, a zatim i zbog činjenice da građani/ke ne koriste svoje pravo na žalbu, kao i zbog nedostatka redovnog izvještavanja prema višim nivoima vlasti u ovoj oblasti.

Ne postoji volja niti spremnost na lokalnom nivou da se ozbiljno pristupi radu na ostvarivanju rodne ravnopravnosti, iako ZoRS jasno definira da nepoštivanje ovog Zakona sa sobom nosi i kazne. Ipak, samo oko 17% općina i gradova u BiH poštuje odredbe ZoRS-a prilikom imenovanja, dok najveći broj općina i gradova ne poštuje odredbe ovog Zakona ili ga provodi na pogrešan način. Najveći broj općina i gradova (54.3%) u BiH nema strategije/planove/programe za rodnu ravnopravnost na nivou lokalne zajednice, što umnogome objašnjava negativnu situaciju u samim lokalnim zajednicama kada je u pitanju rodna ravnopravnost.⁷

⁷ Ibid

U BiH trenutno postoji nekolicina općina koje pored tijela za rodnu ravnopravnost u općinskim vijećima imaju i odgovarajući mehanizam u općinskoj/gradskoj upravi, uključujući i urede (grado)načelnika/ca.⁸ Takođe, mnogi/e članovi/ce tijela za rodnu ravnopravnost u općinskim vijećima nemaju potrebno znanje o osnovama rodne ravnopravnosti, te neki/e od njih nisu dovoljno upoznati/e sa odredbama ZoRS-a i načinima na koji on utiče na lokalnu vlast. Pogrešne pretpostavke vezane za osnovne koncepte rodne ravnopravnosti, mehanizme za ostvarivanje rodne ravnopravnosti i koje su to grupe marginaliziranih žena predstavljaju rasprostranjen problem u BiH. Budući da pitanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou nije samo u nadležnosti lokalnih mehanizama i tijela za rodnu ravnopravnost i samih općina/gradova već i gender centara, na njima je da preuzmu strožiju nadzornu ulogu i pomognu lokalnim tijelima u kreiranju procedura koje bi mogle podići nivo znanja o standardima u polju rodne ravnopravnosti članova/ica tijela za rodnu ravnopravnost u općinskim vijećima.

Situacija u 10 odabranih općina

Provedena je analiza položaja i potreba žena pripadnica marginaliziranih i manjinskih grupa koje žive u deset (10) odabranih općina, a u kojima djeluje deset (10) ženskih organizacija/grupa. Svaka od odabranih organizacija fokusira se na specifične potrebe korisnica njihovih usluga u sredinama u kojim djeluju, tako da su analizirani institucionalni mehanizmi za pružanje podrške da bi se procijenilo koliko odgovaraju stvarnim potrebama marginaliziranih i manjinskih žena. Prikupljanje podataka bilo je usmjereni ka utvrđivanju općeg položaja žena u odabranim općinama, njihovom pristupu uslugama i institucionalnoj podršci u područjima zapošljavanja, socijalne zaštite i zdravstvene zaštite te postojeće infrastrukture koja bi možda ometala pristup uslugama.

Analiza za svaku od deset općina predstavljena je u nastavku izvještaja.

⁸ Ibid

3.1 Općina Bratunac (Konjević Polje)

Općina Bratunac nalazi se u istočnom dijelu Bosne i Hercegovine i dio je Republike Srpske. Prema posljednjim dostupnim podacima (Popis iz 2013.) u općini živi 20.340 stanovnika, od čega je 10.091 muškaraca i 10.249 žena. Od ukupnog broja žena, 50,9% nemaju nikakvo ili imaju samo osnovno obrazovanje. Što se tiče ekonomske aktivnosti, 4.977 žena je neaktivno iz različitih razloga, bilo da su u mirovini (1.524), obavljaju kućne poslove (2.104), nesposobne su za rad (175) i iz drugih razloga. Prema podacima iz 2016. godine na Zavodu za zapošljavanje bilo je prijavljeno 1.957 žena.⁹

Konjević Polje je lokalna povratnička zajednica u općini Bratunac i nepovoljna ekonomska situacija u općini odražava se i na ovu lokalnu zajednicu, a posebno na položaj žena. Na području mjesne zajednice Konjević Polje nalazi se veliki broj žena koje su vrlo siromašne, a većina su samohrane majke.¹⁰ Broj žena koje napuštaju zajednicu i emigriraju u druge zemlje se povećava. Od onih koje su ostale, mnoge žive na rubu siromaštva, imaju finansijske poteškoće i dugove ili ne mogu finansirati obrazovanje svoje djece. Nemaju mogućnost pronalaženja stalnog zaposlenja¹¹ zbog različitih razloga kao što su nekonkurentnost na tržištu zbog stepena obrazovanja, radnog iskustva i sl., kao i zbog diskriminacije (na osnovu godina, izgleda, bračnog i porodičnog statusa).¹² Takođe, susreću se i s poteškoćama u pristupu informacijama, u promjenama profesije zbog nedostatka stručnih obuka, te prijevoza do različitih lokacija (administrativnih centara) zbog loše infrastrukture.¹³ One žene koje pokušavaju preživjeti baveći se poljoprivrednim radom često se suočavaju s različitim preprekama. Ne postoje predškolske ustanove za djecu (vrtići) gdje bi žene mogle ostaviti djecu kada su zauzete radom u polju. Takođe, ne dobivaju dovoljno mogućnosti promoviranja i prodaje vlastitih proizvoda.¹⁴

9 Strategija održivog razvoja opštine Bratunac za period 2017 - 2022. god, http://opstina-bratunac.com/images/strategija_rазвоја.pdf, str. 9., 12., 20.

10 Informacija obezbjedena od organizacije "Jadar", 14.03.2019.

11 Ibid.

12 Informacija obezbjedena od Centra za socijalni rad Bratunac, 15.03.2019.

13 Informacija obezbjedena od organizacije "Jadar", 14.03.2019.

14 Ibid.

Važan problem koji je nastao kao posljedica teškog socio-ekonomskog položaja je maloljetnički brak. Umjesto da se nastave obrazovati i kasnije pronađu zaposlenje koje bi im omogućilo pristojan život, mnoge maloljetne djevojke zaključuju brakove i taj se broj vremenom povećava.¹⁵

Pristup zdravstvenim uslugama ženama koje žive u Konjević Polju je problematičan. Dom zdravlja u Bratuncu je jedina javna zdravstvena ustanova u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u općini koja broji sedam ambulanti uključujući i jednu u Konjević Polju. Najbliža bolnica nalazi se u Zvorniku, na udaljenosti od 40 km. Nedostatak osoblja, kao i adekvatnog prostora i medicinske opreme je evidentan i postoji značajna potreba za finansijskim ulaganjima u modernizaciju i proširenje.¹⁶ Sve navedeno ukazuje na nedostatak zdravstvenih usluga, posebno kada su u pitanju žene. Kao što je navelo Udruženje “Jadar”, žene u ovoj regiji nemaju redovne zdravstvene preglede i ne znaju kako da koriste zdravstvene usluge, čemu doprinosi činjenica da veliki broj žena uopšte nije u mogućnosti da koristi zdravstvene usluge u Republici Srpskoj jer im je adresa prebivališta registrirana u FBiH.¹⁷ Razlog tome leži u činjenici da žene povratnice često odlučuju da zadrže mjesto boravka u Federaciji Bosne i Hercegovine kako bi zadržale pripadajuća socijalna davanja koja bi u slučaju promjene mjesta prebivališta bila ukinuta. Drugi faktor koji doprinosi ovoj odluci jeste generalno nepovjerenje koje povratnice imaju prema vlastima, ali i zbog politika koje institucije imaju prema povratnicima. Takođe, nije obezbijedena psihosocijalna pomoć, što je posebno važno jer je riječ o ženama koje su preživjele rat.¹⁸

Omogućavanje ostvarivanja prava na socijalnu zaštitu svim osobama kojima je potrebna naročito je izazovno. Općinu Bratunac karakterizira značajna nerazvijenost sa vrlo malim brojem zaposlenih u općini, što rezultira većim potrebama za pružanjem ove zaštite. Činjenica da se svakodnevno povećava broj građana koji žive na donjoj granici egzistencije rezultira time da Centar za socijalni rad ne može odgovoriti na sve zahtjeve za pomoć. Centar za socijalni rad zapošljava ukupno

15 Informacija obezbjedena od organizacije “Jadar”, 14.03.2019.

16 Strategija održivog razvoja opštine Bratunac za period 2017 - 2022. god., str. 38.

17 Informacija obezbjedena od organizacije “Jadar”, 14.03.2019.

18 Ibid.

8 radnika, od kojih je samo jedan socijalni radnik.¹⁹ Ovakva situacija dodatno otežava pristup socijalnoj zaštiti ženama koje žive u Bratuncu i Konjević Polju. Naime, iz Centra navode da im se većina žena obraća zbog loše ekomske situacije u kojoj se nalaze. Potom, postoje zdravstveni problemi koji u kombinaciji sa prethodnim rezultiraju činjenicom da postoji veći broj žena koje imaju pravo na finansijsku pomoć za pomoć i njegu druge osobe (15% više žena od muškaraca). Drugi važan problem je činjenica da vrlo malo žena ima mogućnost i ne zna kako da koristi socijalnu zaštitu.²⁰ One žene koje žive u ruralnim područjima su manje informirane, otežano im je kretanje i samim tim teže im je doći do informacija. Isti slučaj je sa starijim ženama. Institucija teži da prevaziđe te poteškoće kroz veće prisustvo na terenu.²¹ Postoji i specifičan problem za povratnice koje žive u Konjević Polju - veliki broj žena uopće nije u mogućnosti koristiti socijalnu zaštitu u Republici Srpskoj jer su registrirane u Federaciji BiH.²²

Infrastrukturni problemi dodatno komplikiraju već komplikiran i neadekvatan pristup uslugama. Većina okolnih sela udaljena je od 5 do 25 kilometara od Konjević Polja, a onda dodatno udaljena od lokalnih zajednica Bratunca, Milića i Zvornika. Ne postoji javni prijevoz (autobuske linije) koji povezuje žene s drugim lokalnim zajednicama, čime se sprječava pristup institucijama i ostvarivanje usluga na koje imaju pravo.²³

Potrebe žena iz Konjević Polja (i Bratunca) neadekvatno su adresirane u politikama općinske uprave. U analizi lokalnih akcionih politika iz 2015.²⁴, navodi se da je općina Bratunac bila među općinama koje imaju Gender akcioni plan, međutim, ne postoje recentni podaci koji bi potvrdili da je trenutno na snazi novi Gender akcioni plan. Dodatno, nije bilo moguće doći do oficijelnih podataka o postojanju Komisije za rodnu ravnopravnost općine Bratunac. Općina je nedavno izradila Strategiju kojom je uvedena budžetska linija za kratkoročnu finansijsku

19 Strategija održivog razvoja općine Bratunac za period 2017 - 2022. god., str. 39.

20 Informacija obezbjedena od organizacije "Jadar", 14.03.2019.

21 Informacija obezbjedena od Centra za socijalni rad Bratunac, 15.03.2019.

22 Informacija obezbjedena od Centra za socijalni rad Bratunac, 15.03.2019.

23 Informacija obezbjedena od organizacije "Jadar", 14.03.2019.

24 Jednakost spolova u općinama i gradovima u BiH (Gender Equality in Municipalities and Cities in Bosnia and Herzegovina), http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2015/08/Gender-Equality-in-Municipalities-and-Cities_eng.pdf, 2015.

pomoći ženama žrtvama seksualnog nasilja tokom rata. Međutim, sve ostale kategorije nisu zastupljene, a lokalnim vlastima ponekad nedostaje razumijevanja potreba drugih kategorija marginaliziranih žena.²⁵ Postoji samo tekući program za žene žrtve seksualnog nasilja tokom rata. Bilo je nekoliko strategija i programa koji su se bavili potrebama marginaliziranih žena koje su ranije implementirane, ali rezultati nisu vidljivi. Bilo bi od najveće važnosti da se svi slični dokumenti mogu naći na jednom mjestu i da budu dostupni javnosti, kako bi sve organizacije imale uvid u aktivnosti općinske uprave u ovoj oblasti.²⁶ Općenito, ženske organizacije nemaju isti tretman kada je riječ o radu s Općinom u izradi različitih prijedloga projekata - organizacija "Jadar" je jedina bošnjačka ženska organizacija i s njima se općina uglavnom ne savjetuje prilikom izrade programa. U nekoliko navrata učestvovalo je u dijelu izrade različitih dokumenata za poboljšanje statusa žena u općini, ali nisu dobitne nikakve povratne informacije oko daljih aktivnosti.²⁷ Međutim, one smatraju da je saradnja s općinskim vlastima solidna, ali izjavljuju da postoji prostor za poboljšanje saradnje - njihov prijedlog je da se uvede godišnja budžetska linija za rad organizacije, koja će pokriti troškove električne energije, interneta i održavanja prostorija organizacije.

Pokrenuto je nekoliko inicijativa u vezi sa poboljšanjem položaja marginaliziranih žena u ovoj regiji. Lokalna organizacija "Jadar" imala je priliku da sarađuje sa komšijskim udruženjima na projektima vezanim za ekonomsko osnaživanje žena i pružanje psihosocijalne podrške ženama u općini Bratunac. Saradivali su sa udruženjem "Maja" Kravica, ženskim udruženjem "Priroda", udrugom "Sara" Srebrenica, kancelarijom OSCE-a Srebrenica - Bratunac, Fondacijom za osnaživanje žena Sarajevo i Fondacijom CURE u vezi s projektima ekonomskog osnaživanja žena, programima jačanja žena sa sela, obrazovnim projektima - kursevima za šivenje, frizerskim kursevima, kursevima kompjuterske pismenosti.

Zaključak i identificirane potrebe

Sve navedeno ukazuje na to da je najveća potreba marginaliziranih žena u općini Bratunac, konkretnije Konjević Polju, njihovo ekonomsko osnaživanje i poboljšanje pristupa različitim uslugama. Dosadašnje iskustvo pokazuje da su sve žene koje su uspjеле riješiti problem

²⁵ Informacija obezbjeđena od organizacije "Jadar", 14.03.2019.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

zapošljavanja, bile u mogućnosti da prevaziđu druge poteškoće s kojima se suočavaju žene u ovoj općini.²⁸

Stoga je potrebno kreirati aktivnosti/programe/projekte koji će odgovoriti na ove potrebe:

- a) potrebno je povećati broj programa za ekonomsko osnaživanje marginaliziranih žena - učiniti ih dostupnim ženama koje žive u različitim dijelovima općine. Ovi programi moraju biti zajednička aktivnost lokalnih ženskih udruženja, općinskih vlasti i biroa za zapošljavanje;
- b) potrebno je poboljšati saradnju između općine i udruženja žena kako bi obje strane imale pravovremene informacije o aktivnostima koje su namijenjene poboljšanju položaja marginaliziranih žena. Jedno od rješenja za općinu bilo bi olakšavanje pristupa relevantnim informacijama i dokumentima pravovremenim objavljivanjem informacija na njihovoj zvaničnoj web stranici;
- c) ako i kada je to moguće, općinske vlasti trebalo bi da u budžet uključe dodatnu budžetsku liniju kojom bi pomogli rad udruženja žena pokrivanjem troškova struje, interneta i održavanja prostorija organizacije;
- d) potrebno je uspostaviti međuentitetsku saradnju kako bi se riješili problemi vezani za pristup zdravstvenim i socijalnim uslugama. Paralelno s tim, i kako bi se premostila postojeća situacija na terenu, potrebno je kreirati programe / projekte koji bi marginaliziranim ženama omogućili različite zdravstvene usluge (na primjer godišnje zdravstvene preglede);
- e) općina treba riješiti infrastrukturne probleme - potrebno je napraviti prijedlog za rješavanje infrastrukturnih problema u saradnji sa svim lokalnim zajednicama.

3.2. Bosansko Grahovo

Bosansko Grahovo je općina koja se nalazi u Kantonu 10, u Federaciji Bosne i Hercegovine. Smješteno je u zapadnom dijelu Bosne i Hercegovine, blizu granice za Hrvatskom. Njegova površina iznosi 780 km², a prema popisu iz 2013 godine, broj stanovnika/ca iznosi 3.091.

Pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti i institucijama je na vrlo niskom nivou, a specijalizirana zdravstvena zaštita i njega je skoro

²⁸ Informacija obezbjedena od organizacije "Jadar", 14.03.2019.

nepostojeća. Lokalni dom zdravlja je zatvoren, te je inkorporiran u Dom zdravlja Drvar. Mjesni/e pacijenti/kinje imaju pristup samo lokalnoj ambulanti. Doktor/ica opće prakse posjećuje lokalnu zajednicu tri puta sedmično, po dva sata.²⁹ Nema raspoloživog osoblja dostupnog za hitne medicinske slučajeve, a medicinske sestre rade samo do 14 sati. Udruženje građanki “Grahovo” je uspjelo renovirati prostor i nabaviti potrebnu opremu za ginekološke preglede, kao i pokriti troškove ginekologa/kinje, koji/a dolazi makar jednom godišnje da napravi UVZ i papa testove za žene u lokalnoj zajednici. Iako je Udruženje zahtijevalo od relevantnog ministarstva zdravstva da sve troškove ovih aktivnosti preuzme na svoj teret, do sada se to nije dogodilo.³⁰

Kvalitet infrastrukture igra bitnu ulogu, pošto žene iz Bosanskog Grahova moraju prelaziti značajne udaljenosti kako bi imale pristup različitim uslugama i institucijama. Zbog nedostatka stalnih autobusnih linija, te nedostatka novčanih sredstava za pokrivanje putnih troškova, žene nisu u poziciji da putuju radi potrebnih medicinskih pregleda u Livno koje je udaljeno 75 km.³¹ Djeca idu u osnovnu školu u Grahovu, međutim zgrade u kojima su se nalazile srednje škole nisu obnovljene nakon rata, stoga djeca u srednje škole moraju putovati u druge općine (najčešće Drvar jer je najbliži), te putuju više od 35 km u jednom smjeru.

Općinska uprava je fokusirana na pružanje usluga povezanih sa socio-ekonomskim položajem i zdravstvenim statusom marginaliziranih žena.³² Međutim, osim Udruženja građanki “Grahovo” koje radi sa ženama i za žene, nema posebnih institucionalnih programa, niti samih institucija koje bi uzimale u obzir potrebe marginaliziranih žena. Žene teško dolaze do zaposlenja, a prihode za život ostvaruju kroz uzgoj voća i povrća i stočarstvo. Kroz programe Udruženja za ekonomsko osnaživanje, žene sa sela se obraćaju Udruženju za pomoć pri pokretanju vlastitog biznisa (pčelarstvo, uzgoj ovaca i peradi, uzgoj voća i povrća, proizvodnja hrane: džemovi, kolači itd.), uspostavljanju kontakta sa potencijalnim kupcima, marketingom i distribucijom proizvoda (narocito kroz digitalne kanale i društvene mreže) i edukacije radi boljeg uzgoja voća i povrća, te uzgoja stoke. Mnoge žene traže sezonske poslove u susjednoj Hrvatskoj ili

29 Informacija obezbjedena od Udruženja građanki “Grahovo”, 13.3.2019.

30 Ibid.

31 Ibid.

32 Informacija obezbjedena od predstavnika/ce općine Bosansko Grahovo, 15.3.2019.

drugim zemljama zapadne Evrope. Mnoga djeca, a proporcionalno više djevojčica, ne završava srednju školu, udaju se rano, a neke od njih i dok su maloljetne. Lokalni zavod za zapošljavanje se konsultira sa Udruženjem građanki "Grahovo", te oblikuje projekte i programe (samo) zapošljavanja žena, zajedno sa federalnim i kantonalnim zavodima.³³ Saradivali su sa Udruženjem na dva projekta "Ekonomsko osnaživanje žena žrtava nasilja do smanjenja nezaposlenih žena i siromaštva u općini" i "Centar za djecu Gnijezdo u Bosanskom Grahovu".³⁴ Istakli su da su projekti (samo) zapošljavanja uspješni, međutim nedovoljno je sredstava za ovakve i slične projekte što limitira njihov rad na vrlo male grupe žena.

Bosansko Grahovo je jedina općina u Kantonu koja nema svoj Centar za socijalni rad, te lokalne žene nemaju pristup profesionalnim uslugama pedagoga/ginja niti socijalnih radnika/ca, što je posebno relevantno u svjetlu činjenice da je nasilje u porodici u porastu.³⁵ Zamjenik načelnika je jedina osoba kojoj su dodijeljeni zadaci i poslovi vezani za socijalnu zaštitu, što je samo jedan od deset referata za koje je zadužen.³⁶ Postoji multi-sektorski tim za borbu protiv nasilja u porodici kojeg koordinira Udruženje građanki "Grahovo", ali je učešće ostalih institucija i aktera/ica u timu zanemarivo.³⁷

Samohrane majke i žene sa invaliditetom bez ikakvog prihoda za život (ili prihoda manjeg od 250 KM) primaju novčanu socijalnu pomoć. Međutim, ova sredstva nisu dovoljna da pokriju troškove hrane, higijenskih potrepština (pelena za odrasle i pelena za djecu, zavoja, lijekova), odjeće, školskog pribora i knjiga, ogrijeva za zimu, rekonstrukciju kuća. Ne postoji vrtić, niti jaslice za djecu, pa žene djecu dovode u Centar Gnijezdo koji trenutno prima 40 djece starosti od 6 do 16 godina koja dolaze iz porodica sa višestrukim problemima (nasilje, siromaštvo i dr.).³⁸

33 Informacija obezbjeđena od predstavnika/ce Zavoda za upošljavanje - Ispostava B. Grahovo, 13.3.2019.

34 Ibid.

35 Informacija obezbjeđena od Udruženje građanki "Grahovo", 13.3.2019.

36 Informacija obezbjeđena od s predstavnika/ce općine Bosansko Grahovo, 15.3.2019.

37 Informacija obezbjeđena od Udruženja građanki "Grahovo", 13.3.2019.

38 Ibid

Zaključak i identificirane potrebe

Najpogođenije marginalizirane žene u ovoj lokalnoj zajednici su povratnice, izbjeglice i samohrane majke. Grupa koja se takođe istakla u analizi jesu djeca koja dolaze iz porodica sa višestrukim problemima. Prioritetne oblasti za djelovanje su pristup zdravstvenoj zaštiti i uslugama, infrastruktura i zapošljavanje.

Stoga je potrebno kreirati aktivnosti/programe/projekte koji će odgovoriti na ove potrebe kroz:

- a) osiguravanje boljeg pristupa zdravstvenoj zaštiti i uslugama (primarnoj i specijalističkoj) za žene, a posebno za povratnice, izbjeglice i samohrane majke;
- b) jačanje programa (samo)zapošljavanja i treninga koji bi marginaliziranim ženama (povratnicama, izbjeglicama i samohranim majkama) pružile relevantno znanje vezano za poduzetništvo, marketing, plasiranje i distribucija proizvoda u oblasti uzgoja stoke, voća i povrća;
- c) investiranje u infrastrukturu koja bi trebala olakšati pristup socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti za marginalizirane žene, kao i lakši pristup obrazovanju za njihovu djecu;
- d) prikupljanje relevantnih podataka o položaju marginaliziranih žena u lokalnoj zajednici, posebno povratnica, izbjeglica i samohranih majki;
- e) poboljšavanje komunikacije i uključenosti ciljne grupe i općinske administracije.

3.3. Općina Vareš

Općina Vareš nalazi se u Zeničko-dobojskom kantonu i spada u grupu najnerazvijenijih općina u Federaciji Bosne i Hercegovine. Prema rezultatima popisa iz 2013. godine, općina Vareš ima 8.892 stanovnika, a podaci o spolnoj strukturi stanovništva u općini pokazuju da je više žena nego muškaraca (51% naspram 49%).³⁹ Prosječan broj zaposlenika u 2017. godini iznosio je 1.314.⁴⁰

³⁹ Strategija razvoja općine Vareš 2017–2026. godine, https://www.vares.info/sites/default/files/Strategija%20razvoja%20Vares%202017%20-%20202026_0.pdf, 2016, str. 8.

⁴⁰ Zenica-Doboj canton in numbers,, <http://fzs.ba/wp-content/uploads/2017/07/Zenicko-dobojski-kanton-u-brojkama.pdf>, Federal Statistics Bureau, Sarajevo, 2017.

Veliki broj mjesnih zajednica na području općine Vareš udaljen je 18-24 kilometra od središta grada. Nekoliko lokalnih zajednica u potpunosti je naseljeno povratničkom populacijom. Postoje primjeri lokalnih zajednica u kojima je manji broj povratnika u odnosu na predratno stanovništvo, što takođe utiče na položaj žena u tim lokalnim zajednicama, imajući u vidu da nema redovnih autobusnih linija i komunikacija je otežana.⁴¹

Najveći problemi s kojim se žene u ovom području suočavaju su socio-ekonomski, odnosno nezaposlenost i nemogućnost plasiranja vlastitih proizvoda na tržište. Loša socijalno-ekonomска situacija u Varešu i samim time općeniti nedostatak radnih mesta, posebno otežava pronalzak zaposlenja ženama. Postojeći zakoni, politike i aktivnosti na lokalnom nivou postoje samo na papiru, ali situacija je u stvarnosti sasvim drugačija, prioritet u zapošljavanju žena postoji samo i isključivo kao politička odluka ili na osnovu stranačke pripadnosti, pri čemu najveći uticaj imaju nepotizam, odnosno zapošljavanje po porodičnoj osnovi.⁴² Ova loša pozicija žena prelila se i u oblast obrazovanja. Tako, najčešći problemi u pristupu obrazovanju jesu nedostatak finansijskih sredstava za nastavak obrazovanja, loš izbor srednjeg obrazovanja za djevojčice i žene i velika udaljenost koju osoba mora preći da bi došla do obrazovnih ustanova.⁴³

U pristupu zdravstvenoj zaštiti, najveći problem je nedostatak ambulanti u ruralnim područjima i velika udaljenost od njih. Takođe, sam objekt nije adekvatno opremljen medicinskom opremom i ne postoje liječnici specijalisti, a žene su prisiljene putovati u Zenicu kako bi dobile odgovarajuću liječničku pomoć.⁴⁴ Osim toga, mnoge žene nemaju zdravstveno osiguranje. U proteklih nekoliko mjeseci više je žena kontaktiralo Udruženje "Zvjezdangrad" kako bi prijavilo zloupotrebu liječničkog položaja (seksualno uzinemiravanje).⁴⁵

U pristupu sistemu socijalne zaštite, najveći problem je loše informiranje, nepružanje adekvatne pomoći od strane ustanove i njihovo nerazumijevanje pozicije marginaliziranih žena.

41 Informacija obezbjedena od Centra za socijalni rad Vareš, 13.03.2019.

42 Informacija obezbjedena od Udruženja "Zvjezdangrad", 23.03.2019.

43 Ibid.

44 Ibid.

45 Ibid.

Stambeno zbrinjavanje istaknuto je kao jedan od većih problema u općini.

⁴⁶

Centar za socijalni rad nema posebne programe namijenjene marginaliziranim ženama.⁴⁷ Sve usluge se pružaju korisnicima/ama u skladu s individualnim potrebama i procjenama. Kako navode, zbog svakodnevnih migracija, mogu postojati pojedinačni slučajevi žena koje pripadaju marginaliziranim i manjinskim grupama koje ne znaju za rad institucije. Međutim, Centar aktivno radi s predstavnicima/ama lokalnih zajednica, sarađuje s drugim institucijama, vrši redovne terenske posjete i radi na informiranju putem lokalnih radio stanica i drugih medija. Što se tiče saradnje sa drugim institucijama, imaju dobru komunikaciju kada je riječ o detektovanju pojedinačnih slučajeva, kao i saradnju u pružanju određenih oblika socijalne zaštite.⁴⁸

U aktima / propisima koje su usvojili načelnik općine i Općinsko vijeće Vareš, kao nadležna tijela u lokalnoj zajednici, utvrđene su smjernice o ravnopravnosti spolova. Uspostavljen je stalno radno tijelo Općinskog vijeća sa nadležnostima utvrđenim Poslovnikom o radu Općinskog vijeća - Komisija za zaštitu ljudskih prava i sloboda, predloške, prijedloge i jednakopravnost spolova. Takođe, od ukupnog broja zaposlenih u općini Vareš, 50% čine žene, a sličan omjer se može naći u i drugim javnim institucijama i javnim preduzećima koje je osnovala općina.⁴⁹

Opština nema posebne programe, planove ili strategije za rodnu ravnopravnost, ali su u svim dokumentima usvojenim na opštinskom nivou uspostavljene obaveze o poštivanju zastupljenosti žena i njihovom aktivnom učešću u radu upravnih organa i organa upravljanja u javnim institucijama, javnim preduzećima i u tijelima Općinskog vijeća.⁵⁰ Međutim, nema dovoljno raspoloživih podataka kako bi se ova tvrdnja potvrdila. Lokalna ženska organizacija Zvjezdangrad nema relevantne informacije kada je u pitanju planiranje projekata koji uključuju marginalizirane žene jer su takve informacije u općinskim strukturama vrlo nedostupne - općinske vlasti nerado dijele ovu informaciju s

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Informacija obezbjeđena od Centra za socijalni rad Vareš, 13.03.2019.

⁴⁸ Informacija obezbjeđena od Centra za socijalni rad Vareš, 13.03.2019.

⁴⁹ Informacija obezbjeđena od općine Vareš, 15.03.2019.

⁵⁰ Ibid.

javnošću.⁵¹

Kada se planira raspodjela budžeta, općinske vlasti ne konsultiraju se s ženskom organizacijom kako bi uzeli u obzir potrebe marginaliziranih žena. To je potvrdila i organizacija Zvjezdangrad. Iz općinskih struktura vlasti ili drugih institucija nikada ih nisu konsultirali pri izradi projekata ili slično.⁵² Međutim, kako navode, općina u izradi projekata na nivou lokalne zajednice kroz strategije (Strategije razvoja omladinske politike, Strategije socijalne politike, Strategije razvoja turizma, kulture i sporta i Strategije razvoja poljoprivredne proizvodnje) pruža mogućnost ženama i muškarcima da apliciraju za budžetska sredstva potrebna za realizaciju njihovih projekata u iznosu koji odrede načelnik općine i nadležna služba. Sredstva za udruženja, klubove, obrazovanje isl. su takođe planirana u općinskom budžetu.⁵³

Implementirano je jako malo projekata za poboljšanje položaja žena u ovoj općini, a rezultati su upitni kada su u pitanju marginalizirane žene.⁵⁴ Uglavnom, žene su uspjele, na svoju inicijativu i kroz udruženja, da privuku pažnju javnosti i da ostvare finansijsku dobit kroz organizaciju bazara. Općina to koristi i u velikoj mjeri se oslanja na ženske organizacije da popune praznine kada je u pitanju organiziranje aktivnosti za žene u zajednici.

Zaključak i identificirane potrebe

Najveće potrebe koje su identificirane u ovoj zajednici su ekonomsko osnaživanje, obrazovanje (koje omogućava prekvalifikaciju) i bolji pristup zdravstvenoj zaštiti. Stoga je neophodno provoditi programe i aktivnosti za ispunjavanje ovih potreba:

- a) potrebno je povećati broj programa za ekonomsko osnaživanje marginaliziranih žena (radionice, seminari i slično) - učiniti ih dostupnim ženama koje žive u različitim dijelovima općine. Ovi programi moraju biti zajednička aktivnost lokalnih ženskih udruženja, općinskih vlasti i biroa za zapošljavanje;
- b) imajući u vidu da je organizacija "Zvjezdangrad" mlada organizacija

⁵¹ Informacija obezbjedena od Udruženja "Zvjezdangrad", 23.03.2019.

⁵² Ibid.

⁵³ Informacija obezbjedena od općine Vareš, 15.03.2019.

⁵⁴ Informacija obezbjedena od Udruženja "Zvjezdangrad", 23.03.2019.

registrirana prije dvije godine, nemaju dovoljno informacija o postojećim zakonima, politikama i aktivnostima u općini u pogledu poboljšanja položaja marginaliziranih žena, tako da je potrebno organizirati radionice i sastanke sa općinom radi razmjene informacija i utvrđivanja prostora za saradnju;

c) općina treba riješiti infrastrukturne problem - potrebno je napraviti prijedlog za rješavanje infrastrukturnih problema u saradnji sa svim lokalnim zajednicama i uspostaviti autobuske linije za sve stanovnike u ovoj lokalnoj zajednici.

3.4. Zavidovići (Hajdarovići)

Zavidovići su općina locirana u Zeničko-dobojskom kantonu u Federaciji Bosne i Hercegovini. Nalazi se u centralnoj Bosni, locirana između Doboja i Zenice na ušću rijeka Bosne, Krivaje i rijeke Gostović. Prema popisu iz 2013. godine, ima 35.988 stanovnika/ca, od kojih je 18.105 (50,31%) žena.⁵⁵ Zauzima površinu od 590,3 km².

U kontekstu **infrastrukture, marginalizirane žene se suočavaju s problemima u sistemu snabdijevanja vodom** tokom ljetnjih mjeseci sa redukcijama vode za redovnu upotrebu koja može trajati i do 2 mjeseca, kao i sa **problemima s drugim komunalnim uslugama, prvenstveno odvozom smeća.**⁵⁶

Zapošljavanje je prioritetna potreba marginaliziranih žena, kao i vlastiti prihod koji bi trebao biti na raspolaganju u slučaju ozbiljne bolesti ili nemogućnosti rada.⁵⁷ Marginalizirane žene koje se javljaju lokalnom Centru za socijalni rad sa zahtjevima za finansijsku pomoć su žene sa zdravstvenim problemima, žene sa niskim nivoom obrazovanja i slabog socio-ekonomskog statusa. U svakom slučaju, lokalni Centar nema specijalizirane programe/aktivnosti koje uzimaju u obzir potrebe i probleme marginalizirane žene u svojoj zajednici. Servisi i informacije o radu Centra nisu dostupni svim kategorijama marginaliziranih žena u općini.⁵⁸ Ovo se ogleda i u perspektivi organizacije koja radi sa jednom od marginaliziranih grupa žena u lokalnoj zajednici. Iako organizacija

⁵⁵ <http://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=1>

⁵⁶ Informacija obezbjedena od organizacije "Pašinke", 23.3.2019.

⁵⁷ Informacija obezbjedena od Centra za socijalni rad Zavidovići, 15.3.2019.

⁵⁸ Ibid.

“Pašinke”⁵⁹ sistematski ne prikuplja podatke o pravima i uslugama koje su na raspolaganju marginaliziranim ženama u lokalnom Centru za socijalni rad, one smatraju da je moguć veći i bolji nivo usluga i pristupa, ali ni same marginalizirane žene nisu dovoljno informirane o svojim pravima i njihova percepcija je da lokalni Centar za socijalni rad pruža podršku samo u ekstremnim slučajevima.⁶⁰ Nedostatak kvalifikacija za poslove koji se nude na lokalnom tržištu rada, kao i nepotizam, ostavlja marginalizirane žene izvan tržišta rada, sa minimalnim šansama za zaposlenje.

Situacija u oblasti **zdravstvene zaštite i zdravstvenih usluga je slična situaciji u oblasti socijalne zaštite i usluga**. Žene se mogu jedino osloniti na nevladine organizacije fokusirane na rad sa ženama oboljelim od određenih vrsta bolesti gdje mogu dobiti besplatne medicinske preglede.⁶¹ Dom zdravlja nema podatke o marginaliziranim ženama kojima pruža usluge, te čak nemaju podatke segregirane po spolu, ali naglašavaju da pružaju usluge marginaliziranim ženama pod jednakim uslovima kao i svim drugim pacijentima/cama. Dom zdravlja nema specijalizirane programe niti aktivnosti koje uzimaju u obzir potrebe marginaliziranih žena, niti smatraju da su takvi programi i aktivnosti unutar njihove nadležnosti.⁶²

Ne postoje **lokalni dokumenti niti pravna zaštita za žene**, posebno za žene sa sela, te ne postoje programi za poboljšanje položaja žena sa sela u lokalnoj zajednici.⁶³ Općinska uprava rijetko uzima u obzir potrebe i probleme marginaliziranih žena u oblikovanju i razvoju projekata/programa/aktivnosti. Čak i ako to učine, marginalizirane žene ne osjećaju efekte takvih inicijativa u svom svakodnevnom životu. Dosad, općinska uprava nije konsultirala marginalizirane žene, niti su žene imale priliku da s njima sarađuju na zajedničkim projektima/programima/aktivnostima na poboljšanju položaja (marginaliziranih) žena. Što se tiče projekata osnaživanja i edukacije o pravima žena i rodnoj ravnopravnosti te istraživanja o nivou uključenosti žena u rad lokalne zajednice, uglavnom

59 Organizacija “Pašinke” okuplja žene između 40 i 60 godina i nudi usluge u oblasti zdravlja i obrazovanja, kao i ekonomsko osnaživanje kroz projekte u oblasti zemljoradnje.

60 Informacija obezbjedena od organizacije “Pašinke”, 23.3.2019.

61 Ibid.

62 Informacija obezbjedena od Doma zdravlja Zavidovići, 15.3.2019

63 Ibid.

se oslanjaju na druge organizacije, prvenstveno na Fondaciju CURE i Fondaciju za ekonomsko osnaživanje žena.⁶⁴

S druge strane, općinska uprava koristi **rodno odgovorno budžetiranje u oblasti kulture i sporta** kroz afirmativne mjere (dodatne poene) za sportska i kulturna udruženja koja imaju članice. Uz pomoć Misije OSCE-a u BiH, tokom 2016. godine, izradili su analizu situacije u sportu, kulturi i nevladinom sektoru iz ugla rodno odgovornog budžetiranja. Općinska uprava tvrdi da u izradi projekata/programa/aktivnosti uzimaju u obzir probleme i potrebe marginaliziranih žena kroz određivanje kriterija za sportska, kulturna i druga udruženja koji su definirani kroz strategije razvoja općine Zavidovići. Konsultirali su ženske organizacije koje rade s marginaliziranim ženama (“Krivaja-Iskra” i “Sigurno mjesto”) u vezi razvoja različitih javnih politika, dokumenata, aktivnosti i projekata kroz uključivanje u radne grupe i odbore, ali kao i ciljana lokalna organizacija, smatraju da postoji prostor za poboljšanje saradnje.⁶⁵

Zaključak i identificirane potrebe

Postoji ogroman jaz između percepcije napora koje poduzima općinska uprava i druge institucije i onoga što ženske organizacije koje rade sa marginaliziranim ženama vide na terenu. Stoga, potrebno je provoditi programe i aktivnosti kako bi se zadovoljile sljedeće potrebe:

- a) poboljšanje komunikacije, uključenosti i saradnje između ciljane organizacije i općinske uprave i drugih institucija kako bi se poboljšali efekti postojećih praksi finansiranja udruženja kroz afirmativne mjere, kao i radi kreiranja partnerskog odnosa koji bi trebao voditi boljem razumijevanju problema i potreba marginaliziranih žena, te boljim praksama i politikama;
- b) edukacija u oblasti zemljoradnje i programi za pomoći ženama u pokretanju biznisa, od razvoja biznis plana do marketinga proizvoda na tradicionalnom tržištu ili kroz internet prodaju (korištenje interneta kao marketing alata);
- c) osiguravanje pristupa zdravstvenoj zaštiti, posebno hitnim medicinskim pregledima, naročito zbog starosne grupe kojoj pripada marginalizirana grupa žena u ovoj lokalnoj sredini;

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Informacija od općine Zavidovići, 14.3.2019.

- d) rješavanje infrastrukturnih problema vezanih za snabdijevanje vodom, te odvoz smeća.

3.5. *Općina Konjic*

Općina Konjic je jedna od 9 općina Hercegovačko-neretvanskog kantona. Prema rezultatima popisa iz 2013. godine, ukupan broj stanovnika u općini Konjic iznosi 26.381, a kada je riječ o rodnoj strukturi stanovništva, udio žena u ukupnom broju stanovnika općine Konjic nešto je veći (50.7% žena i 49.3% muškaraca).⁶⁶ Zaključno sa decembrom 2018. godine, u općini Konjic bilo je 3.842 nezaposlenih osoba, a od tog broja 2.074 su bile žene.⁶⁷

Postoje višestruki problemi s kojima se suočavaju žene u općini Konjic, prije svega nezaposlenost i siromaštvo. Najviše su pogodjene nezaposlene mlađe žene, žene koje su izgubile posao bez sticanja uslova za penziju ili neke socijalne naknade, majke djece sa posebnim potrebama, žene sa zdravstvenim problemima, sa ili bez zdravstvenog osiguranja. Drugi efekat lošeg socio-ekonomskog statusa je povećanje broja porodičnih sporova i nasilja u porodici, gdje ne postoji drugi način da se adekvatno reagira, zbog nedostatka sigurnih kuća ili drugih načina smještanja ugroženih žena i njihove djece, osim da ih se uputi policiji i socijalnoj službi.⁶⁸

Marginalizirane žene imaju poteškoća u pronalaženju posla u općini Konjic. One uglavnom imaju vrlo male šanse da budu zaposlene bilo u javnom ili u privatnom sektoru - suočavaju se sa nepotizmom, predrasudama, stereotipima, nepovjerenjem, mobingom. Nema prioriteta u zapošljavanju žena, kako prema socijalnim, tako ni prema stručnim kriterijima. Ako žena ima invaliditet, ona se suočava sa fizičkim barijerama jer nema lifta u zgradu ili nema pristupa za invalide na ulazu u zgradu.⁶⁹

⁶⁶ Integralna strategija razvoja općine Konjic (2018 – 2027) file:///C:/Users/Aida/Downloads/Strategija-razvoja-Opcine-Konjic-2018-2027%20(2).pdf, 2018, str. 6.

⁶⁷ Statistički bilten za decembar 2018, <https://www.szzhnz-k.ba/pdf/bilteni/hr/2018/12.pdf> (Zavod za zapošljavanje Hercegovačko-neretvanskog kantona Mostar, 2019)

⁶⁸ Informacija obezbjedena od organizacije “Žena za ženu”, 13.03.2019.

⁶⁹ Ibid.

Međutim, uloženi su napor i inicijative u uključivanju marginaliziranih žena u projekte kojima je cilj povećanje njihove zapošljivosti u općini Konjic. Programi Federalnog zavoda za zapošljavanje koji se provode kroz kantonalne zavode uključuju posebne mјere koje se odnose isključivo na zapošljavanje žena.⁷⁰ Cilj ovih mјera je olakšati integraciju nezaposlenih žena na tržište rada i spriječiti dugotrajnu nezaposlenost i doprinijeti povećanju stope zaposlenosti žena. Pravo na učešće imaju sve žene bez obzira na njihovu starost i stručne kvalifikacije i ako su registrirane na birou za zapošljavanje. Što se tiče projekata namijenjenih isključivo marginaliziranim ženama, Agencija za ekonomski razvoj "Prvi korak", u saradnji sa USAID-om i općinom Konjic, u 2017. godini provela je projekat za marginalizirane grupe žena. Projekat je finansirao nabavku potrebnih sredstava radi pokretanja vlastitog biznisa za 10 žena, a projekti su podržani mјerama Federalnog zavoda za zapošljavanje "Start-up 2017". Osim toga, dobra saradnja između općine Konjic, Zavoda za zapošljavanje Konjic i Agencije za ekonomski razvoj "Prvi korak" rezultira pružanjem podrške svim zainteresovanim ženama i pruža maksimalnu pomoć u implementaciji projekta. Stoga, oni smatraju da sve zainteresirane žene dobivaju pravovremene informacije o svim projektima, bilo da je riječ o općinskim ili federalnim projektima, te da im se pruža najveća moguća pomoć pri realizaciji.⁷¹

Općina Konjic takođe, kroz svoj akcioni plan zapošljavanja, pruža podršku marginaliziranim grupama žena. Zajedno s Agencijom za ekonomski razvoj općine Konjic i u saradnji sa ženskom organizacijom "Žena za ženu" Konjic radila je na projektima vezanim za marginalizirane grupe žena u prethodnom periodu i trenutno se pregovara u vezi realizacije još dva projekta. Projekat "Osnaživanje položaja žena kroz podršku ženskom poduzetništvu u općini Konjic" će se provoditi u periodu od maja 2019. do decembra 2020. godine. Cilj projekta je jačanje kapaciteta ženskog poduzetništva kako bi se ženama omogućilo da ravnopravnije učestvuju u društvu i kako bi se omogućila inkubacija nezavisnih ženskih biznisa i samozapošljavanje žena u ciljanim sektorima - sektoru proizvodnje hrane, usluga, obrta i turizma.⁷² Ovo pokazuje da općinska uprava, u određenoj mjeri, prepoznaje potrebe ove marginalizirane grupe i

⁷⁰ Ovo se odnosi na Program sufinansiranja samozapošljavanja Start-up-mjera –"Poduzetništvo za žene", kao i mjeru sufinansiranja zapošljavanja za poslodavce, mjeru "Zapošljavanje žena".

⁷¹ Informacija obezbjedena od Biroa za zapošljavanje Konjic, 12.03.2019.

⁷² Informacija obezbjedena od organizacije "Žena za ženu", 13.03.2019.

traži savjete od ženskih organizacija pri razvijanju aktivnosti namijenjenih poboljšanju položaja marginaliziranih žena.⁷³ Općinske vlasti su takođe pružile neophodnu pomoć i informacije potrebne za realizaciju aktivnosti i projekata udruženja, te im obezbjedili kancelarijski prostor bez ikakvih naknada.

U općini Konjic uspostavljeno je tijelo za rodnu ravnopravnost - Komisija za ravnopravnost spolova općine Konjic. Međutim, nije dostupno mnogo podataka o radu same Komisije ili učestalosti njihovih zasjedanja. Isto se može potvrditi i za lokalni gender akcioni plan jer nema dostupnih podataka koji bi potvrdili da je takav dokument izrađen ili da se, eventualno, već implementira.

Pristup obrazovanju ograničen je za žene koje pripadaju marginaliziranim i manjinskim grupama. Iako ne postoji precizni podaci, evidentno je da, zbog siromaštva stanovništva, već postoji kritičan broj ženske djece koja nemaju mogućnost školovanja nakon osnovnog obrazovanja.⁷⁴ Takođe, marginalizirane žene se suočavaju sa fizičkim i psihološkim problemima u obrazovanju. Fizički problem je u tome što u školama nema pristupa za osobe sa invaliditetom - samo nekoliko škola ima rješenja za pristup osoba sa invaliditetom, dok većina nema niti ova rješenja. Što se tiče psiholoških problema, teret brige pada na žene i djevojčice zbog činjenice da nastavni kadar ne sarađuje sa socijalnim službama u rješavanju slučajeva nasilja i zanemarivanja (što je često proizvod nasilja u porodici), a u slučajevima kada dođe do delinkventnog ponašanja, žene se smatraju isključivo odgovornim za delinkventnu djecu.⁷⁵

U slučaju kada žene koje pripadaju marginaliziranim i manjinskim grupama žele da nastave obrazovanje, to je gotovo nemoguće. Žene koje su, zbog različitih razloga, ostale bez osnovnog i srednjeg obrazovanja suočene su sa visokim cijenama za polaganje eksternih ispita za osnovne i srednje škole. Osim toga, ne mogu naći kvalitetno obrazovanje koje si mogu priuštiti.⁷⁶

73 Ibid.

74 Ibid.

75 Ibid.

76 Ibid.

Pristup socijalnoj zaštiti takođe je otežan, bilo zbog pristupa ustanovi i informacijama ili zbog problema sa prevozom.⁷⁷ Međutim, predstavnici ustanove smatraju da su njihove usluge dostupne, u mjeri u kojoj je to zakonima omogućeno, marginaliziranim ženama. Oni uglavnom pružaju podršku ženama koje nisu riješile svoj socioekonomski status i onima koje prolaze kroz proces medijacije prije razvoda.⁷⁸ Stoga, smatraju da je ekonomsko osnaživanje i rad sa multidisciplinarnim timom od najvećeg značaja za ovu grupu.

Najčešći problem u oblasti zdravstvene zaštite vezuje se za socioekonomска pitanja i nedostatak znanja o tome kako regulirati zdravstveno osiguranje. Postoji mnogo nezaposlenih ili zaposlenih žena koje nemaju zdravstveno osiguranje zbog nereguliranja zdravstvenih doprinosa od strane poslodavaca.⁷⁹ Zdravstvena ustanova radi zajedno sa Zavodom za zdravstveno osiguranje u Konjicu i Centrom za socijalni rad na rješavanju ovih pitanja.

Općina Konjic je najveće prostorno područje u BiH, te postoje područja u kojima žene, zbog udaljenosti, teško mogu ići na redovne liječničke pregledе u Konjicu.⁸⁰ Zbog očiglednog povećanja broja žena kojima je dijagnosticirana maligna bolest ženskih reproduktivnih organa i dojki, mobilna mamografija i godišnji sistematski pregled žena u svakom naseljenom mjestu u općini Konjic trebaju biti uvedeni kao dio redovne zdravstvene zaštite. Onkološki pacijenti putuju preko 100 km kako bi primali terapije, i to se finansira iz ličnih sredstava (vlastiti prijevoz, redovne autobusne linije), uz izdvajanje velikih količina novca. Kada se radi o teškim i rijetkim bolestima za koje su lijekovi najskuplji, često se događa da ti lijekovi nisu na esencijalnoj listi i gotovo je nemoguće osigurati sredstva za njihovu nabavku. S druge strane, predstavnici zdravstvene ustanove navode da, s obzirom na postojanje ambulantnih kola i medicinskih radnika zaposlenih u njihovoj ustanovi, smatraju da je zdravstvena zaštita dostupna svim stanovnicima.⁸¹ Zdravstvena ustanova organizirala je, prema njihovom mišljenju, dobru pokrivenost u gradskom području i mnogo bolju u ruralnom području.

⁷⁷ Javni prijevoz nije prilagođen potrebama žena sa invaliditetom, niti postoje, na primjer, posebne tarife pri korištenju taksi prevoza za žene koje žive u ruralnim područjima, za penzionerke, trudnice i sl.

⁷⁸ Informacija obezbjeđena od Centra za socijalni rad Konjic, 12.03.2019.

⁷⁹ Informacija obezbjeđena od Doma zdravlja Konjic, 12.03.2019.

⁸⁰ Informacija obezbjeđena od organizacije "ena za ženu", 13.03.2019.

⁸¹ Informacija obezbjeđena od Doma zdravlja Konjic, 12.03.2019.

Putem medicinskih tehničara na terenu informirani su o problemima ljudi iz područja koje “pokrivaju”, a ovisno o njihovim kapacitetima rješavaju uočene probleme.

Najčešći problem koji se javlja kod mlađih žena je psihološke prirode, te stoga dolaze u Centar za mentalno zdravlje gdje mogu potražiti pomoć od psihijatra i psihologa. Takođe, organizirana je i psihoterapija u prostorijama Centra za grupu žena sa različitim životnim iskustvima, koju vodi obučeni medicinski tehničar.⁸²

Zaključak i identificirane potrebe

Sve navedeno govori da je najveće područje u okviru kojeg treba intervenirati u vezi s ispunjavanjem potreba marginaliziranih žena zapošljavanje, nakon čega slijedi pristup zdravstvenim uslugama. Stoga je potrebno poduzeti sljedeće korake:

- a) iako je bilo napora u ovom pravcu, potrebno je povećati napore u razvijanju programa za ekonomsko osnaživanje žena koje pripadaju marginaliziranim i manjinskim grupama. Potrebno je implementirati dodatni broj obrazovnih aktivnosti, treninga i seminara;
- b) povećati napore u pomaganju i podizanju svijesti o većoj brizi za zdravlje žena nakon alarmantnih podataka o porastu raka dojke i raka ženskih reproduktivnih organa. To se može učiniti kroz organiziranje specifičnih zdravstvenih usluga kao što je, na primjer, godišnji zdravstveni pregled za žene;
- c) uložiti napore u rješavanje pitanja zdravstvenog osiguranja kroz razvoj politika i rješenja uz učešće više relevantnih aktera;
- d) pružiti veću psihološku pomoć ženama žrtvama porodičnog nasilja;
- e) osigurati sigurnije uslove za žene u porodicama s više djece.

3.6. Sarajevo, općina Novi Grad

Novi Grad je općina u sastavu grada Sarajeva i nalazi se u zapadnom dijelu grada. Obuhvata površinu od 47,2 km², a broj stanovnika/ca iznosi 118.553⁸³, od čega 62.818 žena koje čine 52,99% općinske populacije.

⁸² Ibid.

⁸³ <http://popis.gov.ba/popis2013/knjigePregled.html?lang=bos>

Majke djece s posebnim potrebama su jedna od najugroženijih grupa žena.⁸⁴ Njihovi najhitniji problemi su vezani uz činjenicu da je njihovo slobodno vrijeme posvećeno brizi o djeci, što nadalje ima uticaja na njihov pristup medicinskoj njezi i zdravstvu, kao i njihovoj zapošljivosti. Ove majke su često žrtve fizičkog i psihološkog nasilja od strane njihovih partnera jer su prinuđene da ostaju kod kuće. Raspoloživi podaci pokazuju da svi ovi faktori utiču na veoma visoku stopu razvoda (80%).⁸⁵

Općina Novi Grad ima Komisiju za rodnu ravnopravnost kao stalno tijelo u Općinskom vijeću, a oblast njenog rada je definirana ZoRS-om. U okviru općinske uprave, Služba za obrazovanje, kulturu i sport ima ulogu u nadgledanju stanja rodne ravnopravnosti u općini, te može predlagati mjere za poboljšanje općinskih programa u ovom pogledu. Budžet općine, kao i Strategija razvoja općine Novi Grad 2014-2020 se dodatno navode kao institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost. Služba za obrazovanje, kulturu i sport ima svoje godišnje planove rada, koji uključuju mjere i aktivnosti za ekonomsko osnaživanje žena i podršku programima i projektima koji doprinose rođnoj ravnopravnosti. Trenutno se provodi projekat za 15 nezaposlenih žena iz općine koji je fokusiran na jačanje učešća žena u IT sektoru, a kojeg provodi nevladina organizacija NAHLA. Neki od ranije provođenih projekata uključuju "Lokaliziranje roda u FBiH" uz podršku UN Women, SNV i Gender centra FBiH, koji je dalje rezultirao sa dva nova projekta, od kojih se jedan odnosio na ekonomsko osnaživanje Romkinja. U oblikovanju drugih programa/aktivnosti/projekata, općina uzima u obzir potrebe i probleme marginaliziranih žena i to kroz porodiljske naknade nezaposlenim ženama, kofinansiranje poduzetnica, itd.⁸⁶

Općinaiza sebe ima historiju saradnje sa nevladinim organizacijama koje rade u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti kroz učešće na konferencijama, seminarima, kroz davanje grantova i projekte kofinansiranja. Općina takođe uključuje nevladine organizacije u procese izrade različitih općinskih dokumenata i planova, pa je tako uključila predstavnike/ce različitih nevladinih organizacija u proces izrade Lokalnog gender akcionog plana za 2011-2015, kao i u trenutnu

⁸⁴ Informacija obezbjedena od organizacije "Posebne mame", 15.3.2019.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Informacija obezbjedena od općine Novi Grad, Sarajevo, 20.3.2019.

općinsku razvojnu strategiju. Prepoznaju potrebu za poboljšanjem saradnje s organizacijama koje rade sa i za marginalizirane žene, kao i potrebu daljnje izgradnje institucionalnog znanja i kapaciteta.⁸⁷ S druge strane, općinska uprava ne uzima u obzir potrebe majki djece s posebnim potrebama. Nije bilo saradnje između ove grupe i institucija u implementaciji zajedničkih programa/projekata za poboljšanje položaja marginaliziranih žena niti su bile konsultirane prilikom izrade različitih javnih dokumenata, planova rada i projekata. Dosad su se oslanjale na saradnju s Fondacijom CURE i raduju se njihovoj daljnjoj saradnji.⁸⁸

Pristup socijalnoj zaštiti i uslugama majkama djece sa posebnim potrebama je otežan zbog nedostatka vremena da bi se dobila sva potrebna dokumentacija kako bi se zahtjevala određena prava iz domena socijalne zaštite.⁸⁹ Pravna regulativa vezana za rad Centra za socijalni rad Kantona Sarajevo ne prepoznaje marginalizirane žene kao zasebnu kategoriju. Stoga Centar nema raspoloživih podataka o ovoj društvenoj grupi, niti o njihovim pravima, problemima i potrebama.⁹⁰

Majke djece s posebnim potrebama su pod većim rizikom od obolijevanja od bolesti povezanih sa stresnim uslovima života, a nedostaje im vremena za redovne medicinske preglede.⁹¹ Prioritet za marginalizirane žene je društveno prihvatanje i osigurani prihodi za život. Kategorije marginaliziranih žena koji koriste usluge zdravstvene zaštite su žene sa invaliditetom, žene koje su preživjele nasilje u porodici, žene koje su preživjele rat, žene slabog imovinskog stanja, samohrane majke i Romkinje. Najveći problemi s kojima se susreću u kontekstu pristupa i uživanja prava su stigmatizacija koja ih sprječava da imaju adekvatnu zdravstvenu zaštitu. Iako svjesni postojanja različitih grupa marginaliziranih žena, ne postoji relevantni programi Doma zdravlja koji bi uzeli u obzir potrebe marginaliziranih žena. Postoji praksa informiranja građana/ki preko oglasne table, ne samo o radu Doma zdravlja već i drugih relevantnih institucija, a koja bi mogla biti od pomoći i marginaliziranim ženama.⁹²

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Informacija obezbjedena od organizacije "Posebne mame", 15.3.2019.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Informacija obezbjedena od Centra za socijalni rad Novi Grad, 12.3.2019.

⁹¹ Informacija obezbjedena od organizacije "Posebne mame", 15.3.2019.

⁹² Informacija obezbjedena od s Doma zdravlja Novi Grad, 15.3.2019.

Zbog činjenica da se ove majke brinu o djeci i moraju provoditi sve svoje raspoloživo vrijeme kod kuće **rijetko su u poziciji da budu zaposlene**. U slučajevima u kojima ove majke zatraže posao, susreću se sa diskriminacijom od potencijalnih poslodavaca. Tokom razgovora za posao, ove majke su prisiljene da kriju informacije o svojoj djeci i njihovim potrebama.⁹³

Nijedna od usluga vezana za javni prijevoz, pristup institucijama, komunalije, dostupnost interneta i mobilne mreže, kao i dostupnost informacija nije na zadovoljavajućem nivou, iz pozicije potreba majki djece sa posebnim potrebama.⁹⁴

Zaključak i identificirane potrebe

Iako općina Novi Grad ima historiju dobre saradnje s različitim nevladinim organizacijama, uključujući one koje rade na pitanjima rodne ravnopravnosti i prava žena, kao i relativno agilne institucionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost, postoji potreba za uključivanjem potreba i problema marginaliziranih žena u rad institucija. Stoga, trebalo bi poduzeti sljedeće korake:

- a) prepoznavanje marginaliziranih žena kao kategorije u oblasti socijalne zaštite, te treninzi za Centar za socijalni rad (kao i druge lokalne institucije) kako bi se osoblje institucija senzibiliziralo na probleme i potrebe marginaliziranih žena, kao i kreiranje inovativnih rješenja koja bi omogućila majkama djece s posebnim potrebama bolji pristup socijalnoj zaštiti, zapošljavanju, zdravstvu, kao i drugim relevantnim institucijama;
- b) reguliranje statusa roditelja/ke-njegovatelja/ice koji bi omogućio majkama djece sa posebnim potrebama priliku da uživaju pravo na penziono osiguranje, kao i da primaju dohodak za vrijeme provedeno kod kuće u brizi za djecu;
- c) prvenstvo korištenja medicinskih pregleda i pristup adekvatnim informacijama iz oblasti zdravstvene zaštite;
- d) ojačan dijalog i komunikacija između marginaliziranih žena, naročito majki djece sa posebnim potrebama, općinske administracije i lokalnih institucija;

⁹³ Informacija obezbjedena od "Organizacije" Posebne mame", 15.3.2019.

⁹⁴ Ibid.

- e) aktivnosti na promoviranju i podsticanju roditeljske uloge očeva u brizi o djeci sa posebnim potrebama, te na borbi protiv fizičkog i psihičkog nasilja u porodicama s djecom s posebnim potrebama.

3.7. Općina Prnjavor

Općina Prnjavor nalazi se u sjeverozapadnom dijelu Republike Srpske. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2013. godine, u općini Prnjavor živi 34.357 stanovnika od čega 48,53% muškaraca i 51,47% žena, što čini oko 3% stanovništva Republike Srpske. Ukupan broj radno sposobnog stanovništva iznosi 29.403, od čega je 14.149 muškaraca i 15.254 žena. Od toga je 10.135 zaposleno, a 2.193 nezaposleno.⁹⁵

Socijalno-ekonomsko osnaživanje, zapošljavanje i poboljšanje kvalitete života prepoznate su kao prioriteti za marginalizirane žene u općini Prnjavor.⁹⁶ Marginalizirane žene često ekonomski ovise o svojim supružnicima i ne mogu napustiti partnere, čak i u slučajevima porodičnog nasilja jer im nedostaje institucionalna podrška u slučajevima kada se odluče razvesti od zlostavljača. Dakle, tim ženama je potrebna podrška u poštivanju njihovih prava tokom razvoda, kada se bore za skrbništvo nad djecom, kada se nasilje događa - stoga institucije trebaju biti posebno senzibilizirane kako bi im pomogle u ostvarivanju i uživanju njihovih prava.⁹⁷

Što se tiče institucionalnog okvira, postoji **Akcioni plan za ravnopravnost spolova općine Prnjavor za period 2018-2020. godine**⁹⁸ i **Lokalni akcioni plan – aktivna participacija za uključenje Roma,**⁹⁹ koji još nije proveden. Međutim, dio posla i aktivnosti namijenjenih marginaliziranim ženama provodi ženska organizacija “Romska djevojka - Romani Ćej”. Osim direktnog rada s marginaliziranim grupama, u smislu razmjene informacija i zagovaranja, provode i zdravstvene programe uz potporu Instituta za javno zdravstvo RS, tj. godišnje preventivne ginekološke

⁹⁵ Oficijelna webstranica općine Prnjavor, pristupljeno 24.03.2019.

⁹⁶ Informacija obezbjedena od organizacije “Romani Ćej”, 12.03.2019; Informacija obezbjedena od Centra za socijalni rad Prnjavor, 12.03.2019.

⁹⁷ Informacija obezbjedena od organizacije “Romani Ćej”, 12.03.2019.

⁹⁸ <http://opstina-prnjavor.net/wp-content/uploads/2018/07/Akcioni-plan-za-ravnopravnost-polova-opstine-Prnjavor-za-period-2018-2020.-godina.pdf?script=lat>

⁹⁹ <http://opstina-prnjavor.net/wp-content/uploads/2018/07/akcioni-plan-aktivna-participacija-za-ukljucenje-roma.pdf?script=lat>

i ultrazvučne preglede dojki i radionice o zaštiti i prevenciji zdravlja. Zajedno s predstavnicima različitih institucija organiziraju radionice o tome kako postupati u slučajevima diskriminacije ili nasilja u porodici kako bi se izgradilo povjerenje između institucija i korisnika.

Također, organizacija je bila uključena u proces izrade Lokalnog akcionog plana za uključivanje Roma i konsultirana kada je Gender akcioni plan revidiran 2018. godine. Što se tiče konkretne saradnje s općinom, postoji potpisani memorandum o saradnji i organizacija je uključena u Akcioni plan za ravnopravnost spolova i Lokalni akcioni plan za Rome, međutim, nikada nisu imali nikakvu zajedničku aktivnost.¹⁰⁰ To podrazumijeva potrebu za poboljšanjem saradnje i provedbe postojećih akcijskih planova.

Diskriminacija i stereotipi pri zapošljavanju Romkinja ili žena koje pripadaju bilo kojoj marginaliziranoj grupi još uvijek su jako prisutne na tržištu rada. Ako se ženi ponudi posao, to je uglavnom ručni i slabo plaćeni posao (npr. čišćenje objekata). Postoje i slučajevi zloupotrebe sistema gdje poslodavac odlučuje zaposliti žene iz tih kategorija (posebno Romkinje) kroz programe subvencija za zapošljavanje kako bi ostvarili dodatnu zaradu i priskrbili jeftinu radnu snagu. Na žalost, nakon isteka jednogodišnjeg ugovora, žena biva otpuštena s radnog mjesta i zamijenjena drugom ženom istim "kanalima".¹⁰¹ Takođe, jake tradicionalne i patrijarhalne postavke ometaju njihovu mogućnost zaposlenja. Muškarac uglavnom odlučuje da je za ženu bolje da ostane kod kuće i obavlja kućanske poslove nego da radi za manju plaću, odnosno slučaj u kojem žene nisu zadužene za kuću i brigu o djeci i plaćanje dnevnog boravka za djecu, smatra se preskupim i nepotrebnim.¹⁰²

Postoje prepreke u pristupu osnovnim pravima u nekim institucijama, a najčešće u centrima za socijalni rad jer marginalizirane žene najčešće traže svoja prava preko tih ustanova poput prava na jednokratnu novčanu pomoć, doplatka za pomoć i njegu druge osobe, tokom procesa razvoda, starateljstva i slično.¹⁰³ Većina žena koje traže pomoć su nezaposlene majke, osobe s invaliditetom, žrtve nasilja i majke više djece i iz siromašnih porodica. Uglavnom imaju zahtjeve vezane za

¹⁰⁰ Informacija obezbjeđena od organizacije "Romani Ćej", 12.03.2019.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

finansijsku pomoć, savjetovanje i posredovanje u zapošljavanju.¹⁰⁴ Kada su ispunjeni uslovi, zaposlenici ustanove pokušavaju olakšati procedure ostvarivanja prava tražeći određenu dokumentaciju po službenoj dužnosti od drugih institucija, pokušavaju pravovremeno riješiti zahtjeve, no još uvijek postoje ograničenja u reguliranju brige za djecu i nedostatak podrške od porodice.¹⁰⁵

Kako navode iz Centra za socijalni rad, oni smatraju da su informacije o radu ustanove i uslugama koje nude dostupne marginaliziranim ženama na području općine Prnjavor. Pored aktivnosti koje oni obavljaju, smatraju da su sigurne kuće, lokalne nevladine organizacije (“Romska djevojka - Romani Ćej”) i organizacija “Vaša prava” od ogromne pomoći kada je riječ o zadovoljavanju potreba žena koje pripadaju marginaliziranim i manjinskim grupama.¹⁰⁶

Iako marginalizirane žene uglavnom imaju zdravstveno osiguranje regulirano preko Zavoda za zapošljavanje, rijetko koriste ove usluge. Osim udjela/participacije koje moraju platiti, svi medicinski nalazi moraju biti plaćeni dodatno, a nakon postavljanja dijagnoze većina njih upućuje se u privatne zdravstvene ustanove ili u Banja Luku, što zahtijeva dodatna finansijska sredstva. Isto tako, medicinski lijekovi, iako su na esencijalnoj listi, još uvijek su skupi za žene, te se stoga pripadnice ove manjine suzdržavaju od odlaska liječniku zbog nedostatka finansijskih sredstava. Dodatni problem, specifičan za ovu zajednicu, je nedostatak brige za vlastite zdravstveno stanje - one posjećuju liječnike samo kada je prekasno i kada je bolest već u poodmakloj fazi.¹⁰⁷ Osim toga, ne postoji javni prijevoz koji bi olakšao posjete zdravstvenim ustanovama kako bi se obavili zdravstveni pregledi.¹⁰⁸

Ne postoje zdravstvene usluge posebno osmišljene za marginalizirane skupine žena. Međutim, postoje grupe za podršku osobama s psihološkim poteškoćama, uključujući i žene iz marginaliziranih kategorija, i obrazovne radionice za žene koje pripadaju manjinskim grupama organizirane s ciljem identificiranja mogućih problema mentalnog

¹⁰⁴ Informacija obezbjeđena od Centra za socijalni rad Prnjavor, 12.03.2019.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Informacija obezbjeđena od organizacije “Romani Ćej”, 12.03.2019.

¹⁰⁸ Ibid.

zdravlja i mehanizama kako se nositi s njima. Riječ je o zajedničkoj aktivnosti Centra za mentalno zdravljje Doma zdravlja Prnjavor u saradnji s nevladnim organizacijama.¹⁰⁹ Takođe, organizacija “Romani Ćej” je inicirala uspostavu saradnje s zdravstvenim ustanovama za provođenje preventivnih medicinskih pregleda, gdje bi dio sredstava bio pokriven od organizacije, a gdje bi ustanova trebala osigurati potrebne lijekove za korisnice. Ipak, inicijativa je odbijena zbog nedostatka finansijskih sredstava.¹¹⁰

Zaključak i identificirane potrebe

S obzirom na specifičnu situaciju s kojom se suočavaju marginalizirane Romkinje u Prnjavoru, one smatraju da je najveća potreba koju treba zadovoljiti ona za zapošljavanjem, kako bi mogle živjeti samostalno i bez izlaganja problemima kao što su nasilje u porodici, nedostatak usluga i drugim problemima navedenim u ovom poglavlju. Koraci koje treba poduzeti kako bi se olakšao položaj marginaliziranih žena u ovoj zajednici su:

- a) uvesti aktivnosti koje će imati za cilj razbijanje stereotipa vezanih za Rome i Romkinje i aktivnu inkluziju u zajednicu;
- b) izraditi programe za ekonomsko osnaživanje Romkinja. To takođe treba biti prepoznato od Biroa za zapošljavanje Prnjavor (i Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske) kroz aktivne politike zapošljavanja;
- c) obzirom na troškove zdravstvene zaštite, potrebno je regulirati troškove zdravstvene zaštite putem subvencija, odnosno pokriti troškove za ovu marginaliziranu kategoriju;
- d) s obzirom da ne postoji javni prijevoz u općini Prnjavor, potrebno je napraviti procjenu potreba i uključiti sve lokalne zajednice u ovoj općini, te razviti strategiju za upostavljanje javnog prijevoza;
- d) povećati napore u pomaganju i podizanju svijesti o većoj brizi za zdravlje žena, posebno za Romkinje;
- e) uvesti aktivnosti koje bi se bavile problemom nasilja u obitelji i razviti strategiju za borbu protiv nasilja u porodici;
- f) uspostaviti kontinuiranu saradnju između ženskih nevladinih organizacija i općine.

¹⁰⁹ Informacija obezbjeđena od Doma zdravlja Prnjavor, 12.03.2019.

¹¹⁰ Informacija obezbjeđena od organizacije “Romani Ćej”, 12.03.2019.

3.8. Tuzla

Tuzla je treći najveći grad u Bosni i Hercegovini i administrativni je centar Tuzlanskog kantona u Federaciji BiH. Prema popisu provedenom 2013. godine, ima 110.979 stanovnika/ca, od kojih žene čine 52,47% ili 58.234.¹¹¹

Komisija za ravnopravnost spolova grada Tuzla je jedan od gradskih gender institucionalnih mehanizama. **Tuzla je usvojila Gender akcioni plan 2013-2016** tokom 2013. godine, zasnovan na analizi stanja rodne ravnopravnosti u Tuzli, provedenoj u okviru projekta “Poboljšanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou”, i kao takav je u skladu sa ZoRS-om, ciljevima GAP-a BiH i Evropskom poveljom o rodnoj ravnopravnosti. Lokalni gender akcioni plan je bio fokusiran na jačanje lokalnih kapaciteta, izradu metodologije razvoja i orodnjavanje svih segmenata razvoja lokalne zajednice. Novi Akcioni plan za 2020-2022 je trenutno u fazi izrade u kojoj će pored gradskih vijećnika/ca i predstavnika/ca relevantnih institucija biti uključeni/e i predstavnici/ce marginaliziranih društvenih grupa.¹¹² Jedna od prioritetnih oblasti rada grada Tuzle je kofinansiranje i finansiranje projekata koje provode nevladine organizacije u polju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, a posebna pažnja se pridaje projektima koji uključuju mlade, žene i marginalizirane grupe. Novi poziv za projekte biće raspisan krajem marta 2019. godine, a jedan od prioriteta, između ostalih, će biti i ekonomsko osnaživanje žena, prevencija nasilja nad marginaliziranim društvenim grupama i ekonomsko osnaživanje osoba sa invaliditetom. Kroz budžet grada finansira se i rad lokalne sigurne kuće, kojom upravlja Udruženje “Vive žene”.¹¹³

Gradsko vijeće **naglašava podršku LGBTI zajednici u Tuzli** i njihovu jedinstvenu podršku ovoj marginaliziranoj grupi kroz podršku održavanju Merlinka festivala te uključivanju ove skupine u radne grupe za razvoj Strategije za mlade 2017-2026, koju je Gradsko vijeće usvojilo u augustu 2017. godine i mnoge druge projekte i programe. Gradonačelnik Tuzle je osnovao tim lokalnu platformu za dijalog kao dio projekta “Dijalog za budućnost” u kojem su predstavnici/ce Tuzlanskog otvorenog centra,

111 <http://popis.gov.ba/popis2013/knjigePregled.html?lang=bos>

112 Informacija obezbjeđena od uprave grada Tuzla, 20.3.2019.

113 Ibid.

Udruženja žena “Tuzla” i “Vive žene”.¹¹⁴

Glavne potrebe marginaliziranih žena su bolja zdravstvena zaštita kao i potreba za ekonomskim i političkim osnaživanjem. Loš socio-ekonomski status žena značajno utiče na probleme vezane uz zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Kada je u pitanju zdravstvena zaštita, problemi žena uključuju djelimičnu pokrivenost za određene medicinske usluge uprkos postojećem zdravstvenom osiguranju i duge liste za važne medicinske preglede. Ne postoje tačni podaci o broju djevojčica sa sela koje ne pohađaju obavezno osnovno obrazovanje, te ne postoji prepoznavanje potreba žena kao onih kojih se brinu o porodicama na radnom mjestu niti u oblasti zapošljavanja.¹¹⁵

Centar za socijalni rad Tuzla prepoznaje različite grupe marginaliziranih žena: žene koje su preživjele nasilje (seksualno, fizičko, psihološko, ekonomsko), samohrane majke, žene iz manjinskih grupa, žene sa invaliditetom, majke djece sa invaliditetom, nezaposlene mlade žene i žene bez zdravstvenog osiguranja. Žene koje pripadaju ovim grupama često traže usluge Centra za socijalni rad u slučajevima nasilja u porodici, problema vezanih za razvod braka (kontakt s djecom, alimentacija), te sa zahtjevima za finansijsku i materijalnu pomoći, zahtjevima za pokrivanje zdravstvenog osiguranja, stanovanja, zbog dugotrajne nezaposlenosti, psihološke podrške u odgoju djece i pomoći za djecu s invaliditetom. **Najčešći problem u pružanju socijalne zaštite i usluga je nedostatak sredstava** koje su na raspolaganju Centru za socijalni rad kako bi zadovoljili zahtjeve svih korisnika/ca, zakonski cenzusi koji su neadekvatni i zbog kojih osobe ne mogu ostvariti određena prava, a primanja koja imaju su nedovoljna za život. Na primjer, cenzus za ostvarivanje prava na dječiji dodatak u iznosu od 20 KM je 7% od prosječnog ličnog dohotka u Tuzlanskom kantonu, što je nedovoljan iznos da se osoba izdržava mjesec dana. Osim toga iznos dječijeg dodatka je veoma nizak (20 KM) jer se za taj iznos djetetu ne mogu obezbijediti osnovne životne namirnice. Pravilnik o procjeni invalidnosti sadrži neke odredbe koje su diskriminatorne jer ženama koje su odstranile jedan dio tijela, odnosno koje su bolesne i nesposobne za rad, ne dopušta da ostvare pravo na invalidninu i često

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Informacija obezbjeđena od predstavnika/ca Udrženja Horizonti, 11.3.2019.

su zbog toga bez ikakvih prmanja. Samohrane majke bez zaposlenja i riješenog stambenog pitanja nisu prepoznate kroz zakone i zbog toga Centar nije u prilici adekvatno pomoći ovoj kategoriji koja je nažalost izuzetno ugrožena kao i djeca o kojima samohrane majke brinu.¹¹⁶

Budući da nemaju specijalizirane programe/aktivnosti koje uzimaju u obzir potrebe i probleme marginaliziranih žena, Centar aplicira za dodatna sredstva kroz pozive za projekte kako bi dobio sredstva potrebna za podršku svim navedenim grupama marginaliziranih žena. U prošlosti su podržavali **projekte vezane za maloljetničke brakove u romskoj zajednici i za starateljstvo**. Informacije o radu Centra su dostupne na njihovoj web stranici, a periodično komuniciraju i kroz digitalne i štampane medije. Međutim, postoji svijest u Centru za socijalni rad da informacije moraju biti dostupne marginaliziranim grupama i da trenutno ne uzimaju u obzir sve razlike u mogućnostima i dostupnosti za sve njihove korisnike/ce. Dobra praksa Centra za socijalni rad je otvaranje lokalnog ureda u Kiseljaku, naselju u kojem živi većinski romska zajednica, a u kojem je klijentima/cama dostupan socijalni radnik/ca. Direktan rad u zajednici i olakšavanje pristupa relevantnim informacijam o njihovom radu i uslugama je pristup lokalnog centra za socijalni rad.¹¹⁷

Nijedna od usluga vezanih za javni prevoz, pristup institucijama, vodosnabdijevanje, struju i druge komunalne usluge, kao i pristup informacijama nije na zadovoljavajućem nivou kada su u pitanju potrebe marginaliziranih žena s kojima Udruženje Horizonti radi.¹¹⁸

Zavod za zapošljavanje Tuzlanskog kantona, zajedno za federalnim Zavodom za zapošljavanje (ko)finansira programe (samo) zapošljavanja. Svi ovi programi su osmišljeni u skladu sa strateškim dokumentima u oblasti zapošljavanja, a s posebnim naglaskom na zapošljavanje žena. Podaci kojima raspolažu pokazuju da ima više registriranih nezaposlenih žena nego muškaraca, i, u skladu s tim, kroz programe kofinansiranja se alocira više sredstava za zapošljavanje žena. Tokom 2018. godine, **kroz program kofinansiranja, više od 707.000 BAM je investirano i 226 žena je zaposleno kod 145 poslodavaca.**

¹¹⁶ Informacija obezbjeđena od predstavnika/ce Zavoda za zapošljavanje Tuzla, 7.3.2019.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Informacija obezbjeđena od Udruženja "Horizonti", 11.3.2019.

Kroz program samozapošljavanja, žene su pokrenule 39 malih biznisa, u vrijednosti od više od 202.000 BAM. Poduzetnice su takođe imale priliku da kroz kofinansiranje uposle još jednu osobu, te je na ovaj način uposleno još 6 žena.¹¹⁹ Nažalost, ne postoje podaci o tome na koji način su marginalizirane žene bile uključene u program, iz kojih grupa i u kom procentu. Kada je u pitanju dostupnost informacija Zavoda marginaliziranim ženama, informacije se objavljaju na web stranici Zavoda, kao i na oglasnim pločama u općinskim zavodima. Većina lokalnih i kantonalnih medija prenosi relevantne infomacije o programima kofinansiranja i programima (samo)zapošljavanja. Zavod informacije pruža direktno na licu mjesta i putem telefona.

Tokom 2012. godine, Udruženje “Horizonti” je, u partnerstvu sa Forumom žena iz Bratunca, provedo istraživački projekat s fokusom na žene iz seoskih područja 4 općine (Lukavac, Kalesija, Srebrenica i Bratunac) na teme ekonomske stabilnosti, pristupa osnovnim uslugama, obrazovne sigurnosti, vlasništva nad zemljom, učešća u procesima odlučivanja, te mira i sigurnosti. Rezultati istraživanja su pokazali da **postoji slaba komunikacijska povezanost s obližnjim naseljima, niska stopa zaposlenosti, velika udaljenost od školskih ustanova i ambulanti, nedostatak osnovne infrastrukture (voda za piće, asfaltni put, javna rasvjeta i sl.), neuključenost u procese donošenja odluka i veoma loša informiranost i izolovanost.**

Lokalni zakoni ne odražavaju potrebe i probleme marginaliziranih žena. Praksa da se na intervjuu za posao ženama postavljaju pitanja o bračnom statusu, broju djece, privatnim stavovima i uvjerenjima je i dalje raširena, uprkos zabrani takvih praksi kroz zakone o radu. Zakonodavni okvir borbe protiv nasilja u porodici se ne implementira u praksi, u slučajevima nasilja u porodici, počinitelj ostaje u kući dok je oni koji su preživjeli nasilje (najčešće žena i djeca) moraju napustiti.

Budžeti nisu rodno osjetljivi i potrebe marginaliziranih žena nisu uzete u obzir prilikom raspodjele finansijskih sredstava. Udruženje “Horizonti” nije do sada imalo priliku da radi zajedno sa lokalnim vlastima na provođenju zajedničkih projekata/programa usmjerenih na poboljšanje položaja žena. Ipak, Komisija za rodnu ravnopravnost ih je

¹¹⁹ Informacija obezbjeđena od predstavnika/ce Zavoda za zapošljavanje Tuzla, 11.3.2019.

konsultirala prilikom incijative imenovanja ulica i trgova u gradu, iako oni priželjkuju intenzivniju i kontinuiranu saradnju.

Zaključak i identificirane potrebe

Najveće potrebe marginaliziranih žena su bolja zdravstvena zaštita i potreba za ekonomskim i političkim osnaživanjem. Stoga, koraci koje treba poduzeti kako bi se pomoglo marginaliziranim ženama u ovoj lokalnoj zajednici su:

- a) programi zapošljavanja koji moraju uzeti u obzir i uključiti marginalizirane grupe žena;
- b) nevladine organizacije trebaju nuditi module i treninge koji bi (marginaliziranim) ženama omogućili cjeloživotno učenje;
- c) kontinuirano prikupljanje podataka od organizacija koje rade sa marginaliziranim ženama i lokalnih institucija o položaju marginaliziranih žena;
- d) osiguravanje učešća organizacija koje rade sa marginaliziranim ženama i podizanje njihovih kapaciteta za efikasno učešće i izrada novog lokalnog gender akcionog plana kao i drugih sektorskih politika koje se tiču žena i rodne ravноправnosti.

3.9. Općina Pale

Općina Pale nalazi se u istočnom dijelu Republike Srpske i Bosne i Hercegovine. U općini Pale živi 22.282 stanovnika. Prema informacijama Zavoda za zapošljavanje Pale, zaključno s 2015., posao je aktivno tražilo 2.829 osoba, a više od 50% registriranih nezaposlenih su žene.¹²⁰

Najveći problem, a time i najveća potreba marginaliziranih žena u općini Pale, jeste zapošljavanje. Postojeći zakoni ne reguliraju ovu potrebu na adekvatan način, niti trenutno postoje programi koji su namijenjeni marginaliziranim ženama. Općinska uprava nije iskazala interes za saradnju ili konsultacije sa ženskim nevladinim organizacijama koje djeluju na ovom području, niti uzima u obzir potrebe marginaliziranih žena pri izradi programa/projekata/aktivnosti. Posljedično, organizacija "Viktorija Pale" je saradnju sa općinskim vlastima okarakterizirala kao

¹²⁰ Strategija razvoja opštine Pale za period od 2017. do 2026. godine, <http://www.pale.rs.ba/images/pdf/sd/sro2017.pdf>, str. 11.

nezadovoljavajuću. Ipak, organizacija “Viktorija” sarađuje s drugim organizacijama prisutnim u drugim općinama kroz organizaciju radionica koje pokrivaju različite teme i treninge od značaja za ovu grupu žena.¹²¹ Takođe, poslodavci odbijaju zaposliti žene koje su se nedavno vjenčale ili koje to planiraju, a niko ne želi zaposliti ili osigurati obrazovanje i obuku za žene starije od 40 godina. Drugim riječima, nedostaju obuke za žene ove dobi, pa se posljedično one ne mogu prekvalificirati ili dobiti drugo zaposlenje.¹²²

Međutim, bilo je pokušaja da se riješi pitanje zapošljavanja marginaliziranih žena. Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, na temelju Akcionog plana zapošljavanja koji je usvojila Vlada Republike Srpske, putem javnog poziva, dodjeljivao je u 2018. godini finansijska sredstva za projekte zapošljavanja i samozapošljavanja za ciljne kategorije u ekonomiji.¹²³ U ovaj projekat uključene su žene žrtve porodičnog nasilja i žene u ruralnim područjima kroz kofinansiranje zapošljavanja i osoba koje vode vlastiti biznis. Postojao je veliki interes poslodavaca za spomenuti projekat kao i nezaposlenih osoba iz općine Pale, a nakon odobrenja sredstava zaključeni su ugovori i realizacija je u toku.

Skupština općine Pale formirala je Komisiju za ravnopravnost spolova koja se sastaje po potrebi. Međutim, nisu dostavili podatke o učestalosti organiziranja ovih sastanaka. Odjel za ekomska i socijalna pitanja ima stručnog saradnika čiji posao obuhvata pitanja ravnopravnosti spolova. Ovaj općinski odjel priprema godišnje informacije o ravnopravnosti spolova, koje zatim razmatra Skupština općine. Lokalni gender akcioni plan ne postoji, ali važni datumi ili neke kampanje obilježene su u skladu s Akcionim planom Gender centra RS-a, te se kampanje Gender centra promoviraju putem općinskih kanala (objavljinjanjem na općinskoj web-stranici, emitiranjem džinglova i vijesti lokalnih medija).¹²⁴

U posljednje vrijeme primjetan je trend registriranja ženskih organizacija na području općine Pale, koje postaju sve aktivnije, prijavljujući se za razne pozive i tako provodeći projekte s fokusom

121 Informacija obezbjeđena od organizacije “Viktorija Pale”, 14.03.2019.

122 Ibid.

123 Informacija obezbjeđena od Biroa za zapošljavanje općine Pale, 15.03.2019.

124 Informacija obezbjeđena od općine Pale, 13.03.2019.

na pitanja žena i marginaliziranih grupa.¹²⁵ Ove se organizacije ove godine finansiraju iz budžetskih sredstava za nevladine organizacije. U izradi strategija i planova konsultiraju se stručnjaci iz različitih područja, uključujući i one koji se bave pitanjima marginaliziranih žena.¹²⁶ Suprotno od mišljenja organizacije “Viktorija”, iz općine navode da, pri osmišljavanju aktivnosti uzimaju u obzir potrebe i probleme marginaliziranih žena (npr. kroz poticaje za poljoprivredu, voćarstvo, staklenike, uzimaju u obzir žene na selu itd.). Drže da je saradnja sa svim nevladinim organizacijama redovna (održavaju se zajednički sastanci, posjete, konsultacije). Saradnja je dobra, ali se nadaju da će se ona poboljšati obzirom na povećan interes žena za udruživanje i rad u nevladinom sektoru.¹²⁷

Identificiran je širok raspon potreba za uslugama zdravstvene zaštite kada je riječ o ženama koje pripadaju marginaliziranim grupama - onima koji su stare 50 ili više godina i nemaju stalno zaposlenje, ženama poginulih vojnika, ženama s nepovoljnim socioekonomskim statusom, ženama lošeg obrazovnog profila isl. Međutim, zbog takve heterogene strukture grupe, ustanova nije našla način kako da prikuplja i analizira podatke kako bi se osmisile specifične usluge za ovu marginaliziranu grupu.¹²⁸

Zdravstvene usluge pružaju se svim kategorijama marginaliziranih žena koje, zbog nedostatka sredstava za participaciju, izbjegavaju korištenje zdravstvenih usluga. Ova grupa marginaliziranih žena je i najveća. Kada se odluče posjetiti zdravstvenu ustanovu, često imaju ozbiljno zapušteno patološko stanje. Tokom implementiranja projekta „Depresija“, iz Doma zdravlja Pale navode da su utvrdili da je od ukupnog uzorka depresivnih bolesnika više od 75% bilo žena, što sugerira da su žene ranjivije na faktore iz vanjske sredine od muškaraca.¹²⁹

Dakle, ne postoje zdravstveni programi prilagođeni potrebama marginaliziranih žena. Ustanova ima akreditirani Centar za mentalno zdravlje dostupan svima u potrebi, ali moguća stigmatizacija destimulira

125 Ibid.

126 Ibid.

127 Ibid.

128 Informacija obezbjeđena od Doma zdravlja Pale, 08.03.2019.

129 Ibid.

marginalizirane osobe da dođu i razgovaraju o svojim problemima. Nedostatak koordinacije i sistemsko-međusektorske podrške vidljiv je u slučajevima kada je identificirano nasilje u porodici, npr. općina nema sigurnu kuću za žene žrtve nasilja i djecu.¹³⁰ Osim zdravstvenih ustanova, lokalne zajednice, centri za socijalni rad i policija, pa čak i svi drugi poslovni subjekti, trebaju biti uključeni u cijelokupni proces i koristiti timski pristup rješavanju problema.

Ne postoje posebne usluge socijalne zaštite namijenjene ženama koje pripadaju marginaliziranim i manjinskim grupama. Činjenica da ne postoje prošireni oblici socijalne zaštite na nivou lokalne zajednice¹³¹ još više otežava marginaliziranim ženama da upravljaju sistemom i odgovore na vlastite potrebe.

Centri za socijalni rad identificirali su zapošljavanje, stambeno zbrinjavanje i prijevoz djece u školu kao najvažnije potrebe marginaliziranih žena. Zahtjevi prema ovoj instituciji odražavaju te potrebe. Naime, marginalizirane žene uglavnom traže finansijsku i pomoć u naturi, pomoć u reguliranju zdravstvenog statusa, pomoć u reguliranju bračnog statusa (rješavanju porodičnih odnosa). One žene koje nisu zaposlene, a svoj status nisu regulirale preko drugog člana porodice, nemaju plaćeno zdravstveno osiguranje.¹³²

Zaključak i identificirane potrebe

Pronalazak zaposlenja i ohrabrvanje pokretanja start-up biznisa prepoznati su se kao najveće potrebe žena koje pripadaju marginaliziranim i manjinskim grupama u općini Pale. Stoga se preporučuje sljedeće:

- a) potrebno je uvesti programe zapošljavanja i poticati pokretanje ženskih biznisa i pružiti svu potrebnu podršku u tom procesu;
- c) potrebno je ustpostaviti saradnju između općine i ženskih udruženja kako bi obje strane imale ažurne informacije o aktivnostima koje za cilj imaju poboljšanje položaja marginaliziranih žena;
- d) potrebno je uložiti napore u rješavanje pitanja zdravstvenog osiguranja kroz razvoj politika i rješenja koji bi uključivali sve relevantne aktere/ice.

130 Ibid.

131 Informacija obezbjeđena od Centra za socijalni rad Pale, 13.03.2019.

132 Ibid.

3.10. Bijeljina

Bijeljina je grad u Republici Srpskoj, predstavlja provincijalni centar Semberije i nalazi se na sjeveroistoku zemlje. Prema popisu iz 2013. godine, ima 107.715 stanovnika/ca, od kojih žene čine 50,95% ili 54.888.¹³³

Grad Bijeljina ima Komisiju za rodnu ravnopravnost koju imenuje Gradsko vijeće, ali nema svoj lokalni gender akcioni plan. Iako sarađuje sa udruženjima koje predstavljaju marginalizirane žene - žene sa invaliditetom i Romkinje, njihova saradnja je uglavnom fokusirana na podršku (finansijsku, ali i u drugim oblicima) organiziranju jednokratnih događaja i aktivnostima podizanja svijesti. Iznimku predstavlja podrška sigurnoj kući za žene koje su preživjele nasilje u Bijeljini, a kojom upravlja Fondacija Lara Bijeljina. Bitnu ulogu u ovoj saradnji ima lokalna Kancelarija za nacionalne manjine, koja ima praksu uključivanja nevladinih organizacija koje rade za i sa marginaliziranim ženama prilikom izrade različitih javnih dokumenata, planova rada i projekata, ali općenito vide prostor za poboljšanje ove saradnje.¹³⁴

Položaj marginaliziranih žena je unaprijeđen u posljednjih deset godina, posebno žena koje pripadaju manjinskim grupama, žena koje su preživjele nasilje i žena sa invaliditetom. Uklanjanje arhitektonskih barijera radi omogućavanja pristupa gradskim institucijama je postignuto zahvaljujući snažnim naporima lokalnih organizacija žena sa invaliditetom.¹³⁵

Lokalni akcioni plan za inkluziju Roma grada Bijeljina je djelimično posvećen poboljšanju položaja Romkinja i trenutno je ovaj Akcioni plan u fazi revizije. Udruženje Romkinja takođe ima aktivnu ulogu u radnoj grupi za entitetski Akcioni plan za obrazovanje Roma i Romkinja u Republici Srpskoj.¹³⁶

133 <http://popis.gov.ba/popis2013/knjigePregled.html?lang=bos>

134 Informacija obezbjeđena od grada Bijeljina, 11.3.2019.

135 Ibid.

136 Ibid.

Udruženje žena „Romkinja“ je aktivno u Bijeljini i regiji, te nudi usluge prvenstveno Romkinjama, ali i drugim marginaliziranim ženama. One predstavljaju prvi kontakt u vezi pružanja različitih usluga za Romkinje, ali prvenstveno imaju savjetodavnu ulogu. One su i referalna tačka za partnersku organizaciju UG „Otaharin“ koja pruža podršku kroz ekonomsko osnaživanje, psihosocijalnu podršku za žene koje su preživjele nasilje u porodici, podršku u formalnom i neformalnom obrazovanju, stanovanju i medijaciji između Romkinja, te zaposlenih u zdravstvenim institucijama i Fonda javnog zdravstva. Njihova saradnja sa lokalnom upravom se trenutno manifestira kroz slabu finansijsku podršku i više je simbolička jer je fokusirana na podizanje svijesti (podrška obilježavanju važnih datuma za žene i Rome).¹³⁷

Iako Zakon o socijalnoj zaštiti ne prepoznae posebne kategorije marginaliziranih žena, **Centar za socijalni rad Bijeljina prepoznae da žene koje su preživjele nasilje, žene sa posebnim potrebama, žene koje pripadaju nacionalnim manjinama (Romkinje) i žene sa sela mogu imati različite nivo pristupa pravima i uslugama.** Centar sarađuje sa nevladinim organizacijama marginaliziranih žena (“Lara”, “Otaharin” itd.) radi poboljšanja općeg položaja marginaliziranih društvenih grupa. Međutim, mnoge Romkinje nisu upoznate sa svojim pravima u oblasti socijalne zaštite kao i postojećih ograničenja u pružanju socijalne zaštite.¹³⁸

Najveći problemi s kojima se susreću marginalizirane žene (naročito Romkinje) su siromaštvo i visoke stope nezaposlenosti, rodno zasnovano nasilje u porodici i maloljetnički brakovi, te potrebna medijacija sa zdravstvenim i socijalnim radnicima/cama. Trenutno se provodi projekt kojim se nastoji smanjiti stopa partnerskog i nasilja u porodici, s ciljem osnaživanja žena koje su preživjele rodno zasnovano nasilje i stvaranje atmosfere podrške koja bi pomogla ženama koje su preživjele nasilje da prevaziđu svoju situaciju.¹³⁹

Dom zdravlja Bijeljina razlikuje različite nivo pristupa pravima i uslugama, te potrebama koje imaju Romkinje, siromašne žene, nezaposlene samohrane majke bez prihoda, žene sa invaliditetom i

¹³⁷ Informacija obezbjeđena od organizacije “Romkinje”, 12.3.2019.

¹³⁸ Informacija obezbjeđena od Centra za socijalni rad Bijeljina, 11.3.2019.

¹³⁹ Informacija obezbjeđena od organizacije “Romkinje”, 12.3.2019.

žene koje su preživjele nasilje. Mali je broj marginaliziranih žena koje se obrate Domu zdravlja radi usluge i to se najčešće dešava u slučajevima u koje su već uključeni Centar za socijalni rad i policija. Najveći problemi u uživanju prava vezanih za zdravstvenu zaštitu jeste da žene iz marginaliziranih zajednica nemaju zdravstveno osiguranje, a veoma mali broj marginaliziranih žena je registriran za dobijanje usluga porodične medicine te ostaju nevidljive za zdravstvene radnike/ce, a naročito za zdravstvene usluge koje se vežu za porodičnu medicinu (prevencija i besplatni pregledi). Dom zdravlja Bijeljina nema posebne programe za marginalizirane žene, ali sporadično organizira besplatne preventivne pregledе, međutim ne mogu da obuhvate potrebe svih marginaliziranih žena.

Kao i u oblasti socijalne zaštite, glavni problem u pristupu zdravstvenoj zaštiti za Romkinje je što nisu upoznate sa svojim pravima u ovoj oblasti.¹⁴⁰

Romkinje nisu kompetitivne na tržištu rada zbog niskog nivoa obrazovanja, nedostatka vještina koje se traže na tržištu rada, nedostatka radnog iskustva, diskriminacije potencijalnih poslodavaca i činjenice da mlade Romkinje brinu za višečlane porodice.¹⁴¹ Udruženja "Romkinje" i "Otaharin" su provela istraživanje potreba Romkinja u oblasti zapošljavanja, te su zajedno proveli projekt ekonomskog osnaživanja žena kroz plasteničku proizvodnju čiji je cilj bio da se unaprijede vještine te kompetitivnost na tržištu rada, kao i da se poveća zaposlenost Romkinja.

Ne postoji organiziran javni prijevoz, a pristup institucijama je otežan jer Romkinje nemaju dovoljno relevantnih informacija o radu ovih institucija jer kanali i sredstva komunikacije nisu prilagođeni potrebama marginaliziranih žena. Na primjer, obje organizacije, "Romkinje" i "Otaharin", moraju prevoditi informacije o institucionalnom radu i uslugama na romski jezik. Veći dio romskog naselja ima pristup vodosnabdijevanju i struji dok Udruženje "Romkinje" primjećuje infrastrukturne probleme s kvalitetom puteva, kvalitetom interneta i osvjetljenjem. Određeni broj romskih porodica živi ispod nivoa zadovoljavanja osnovnih potreba, odnosno na rubu siromaštva.¹⁴²

¹⁴⁰ Informacija obezbjeđena od predstavnika/predstavnice Doma zdravlja Bijeljina, 12.3.2019.

¹⁴¹ Informacija obezbjeđena od organizacije "Romkinje", 12.3.2019.

¹⁴² Ibid.

Zaključak i identificirane potrebe

Najveći problemi s kojima se susreću marginalizirane žene (posebno Romkinje) u Bijeljini su siromaštvo i visoka stopa nezaposlenosti, rodno zasnovano nasilje u porodici i maloljetnički brakovi, te potreba za medijacijom u kontaktu sa zdravstvenim i socijalnim radnicima/cama. Stoga, preporučuju se sljedeće mjere:

- a) omogućavanje učešća organizacija koje rade sa i za Romkinje u izradi novog Akcionog plana za inkluziju Roma kako bi se uključile mjere fokusirane na Romkinje;
- b) kreiranje programa i treninga, uz podršku lokalne vlasti, koji će podići nivo kompetitivnosti Romkinja na tržištu rada;
- c) kampanje za registraciju Romkinja za usluge porodične medicine;
- d) poboljšanje infrastrukture (posebno puteva i osvjetljenja) u zajednicama u kojima žive marginalizirane žene, a posebno Romkinje;
- e) prevođenje informacija o radu i uslugama lokalnih institucija na romski jezik;
- f) jačanje postojeće saradnje organizacija koje rade za i sa marginaliziranim ženama, posebno Romkinjama, sa lokalnim vlastima i institucijama.

4. Zaključak i preporuke

Odgovori predstavnika/ca institucija lokalnih vlasti, uključujući centre za socijalni rad, ustanove zdravstvene zaštite i zavode za zapošljavanje ukazuju na nedostatak znanja o grupama žena koje su marginalizirane u njihovim lokalnim sredinama. Ovo je rezultat nedostatka tačnih i relevantnih podataka o položaju i potrebama marginaliziranih žena, te nedostatka razumijevanja načina na koji interseksionalnost utiče na kvalitet života, pristup uslugama, pravima i institucijama za žene koje pripadaju etničkim i nacionalnim manjimama, žene sa invaliditetom, žene koje su preživjele ratno ili rodno zasnovano nasilje, povratnice, LBTIQ i žene sa sela.

Marginalizirane žene, suočene s kompleksnom mrežom prepreka, pravnih, institucionalnih, socio-kulturalnih i fizičkih (u slučaju žena sa invaliditetom) koje rezultuju njihovim neprivilegiranim statusom, nailaze na općenito loše prilike na tržištu rada i slabu ekonomiju koja pogađa sve (žene). Ako ubrojimo i njihove dodatne identitete, sposobnosti i statuse, marginalizirane žene su skrajnute u zavisan položaj u kojem su izloženije nasilju u porodici, različitim faktorima rizika po zdravlje i često su jedine koje izdržavaju i brinu za višečlane porodice. Kreiranje lokalnog okruženja u kojem marginalizirane žene/djevojčice mogu imati dovoljno slobodnog vremena, pristupa, vještina i resursa kako bi mogle postati (samo)zaposlene te prevazilaženje rodnih stereotipa neće samo uticati na njihovo učešće na tržištu rada i njihovu mogućnost zarade već će imati i povoljan uticaj na njihov opći položaj u lokalnoj zajednici.

Kada uporedimo odgovore institucija sa odgovorima na upitnike ženskih organizacija koje rade sa i pružaju usluge marginaliziranim ženama, vidljiv je ogroman jaz u percepciji kvaliteta usluga i rada lokalnih vlasti i njihovog nivoa (i prirode) angažmana na poboljšanju usluga i pristupa zapošljavanju, zdravstvu i socijalnoj zaštiti za marginalizirane žene. S jedne strane, lokalne vlasti smatraju da je finansijska podrška ženskim organizacijama kroz grantove i projekte dovoljna za “dobru saradnju” s organizacijama koje predstavljaju ili rade s marginaliziranim ženama dok ženske organizacije zahtijevaju institucionalnu uključenost na nivou unaprjeđenja javnih politika i praksi pri ocjeni svog odnosa sa lokalnim institucijama.

Stoga, dajemo sljedeće preporuke:

1. Općine i lokalne institucije trebaju prikupljati podatke o marginaliziranim ženama u njihovim zajednicama kako bi mapirali njihove potrebe koje proizilaze iz njihove deprivilegirane pozicije u društvu. Od posebnog je značaja imati na umu različite aspekte njihovih identiteta: povratnice i izbjeglice, Romkinje, LBT žene, samohrane majke itd. Ženske organizacije koje djeluju u ovim lokalnim zajednicama su odlične saveznice u tom pogledu, a pogotovo imajući na umu njihovo pristustvo na terenu i *know-how*.
2. Tamo gdje nisu usvojeni, potrebno je izraditi i usvojiti lokalne gender akcione planove koji bi uveli mjere za poboljšanje položaja žena koje pripadaju marginaliziranim i manjinskim grupama u svojim lokalnim sredinama. Ženske organizacije trebaju doprinijeti i učestvovati u procesu razvoja ovog javno-političkog dokumenta osiguravajući da su uključene i marginalizirane grupe žena.
3. Zbog povećanog broja dokumentiranih slučajeva nasilja u porodici u navedenim lokalnim zajednicama, potrebno je izraditi, tamo gdje ih nema, strategije i mjere borbe protiv nasilja u porodici i uvesti aktivnosti koje bi se bavile ovim problemom.
4. Saradnja između lokalnih institucija i ženskih organizacija u njihovim lokalnim zajednicama mora biti ojačana i poboljšana kako bi obje strane imale ažurne i relevantne informacije vezane za aktivnosti usmjerene ka poboljšanju položaja marginaliziranih žena.
5. Kada se adresiraju problemi s kojima se susreću marginalizirane žene, potrebno je koristiti multi-sektoralni pristup i uključiti sve relevantne aktere/ice. Saradnja između različitih aktera - nevladinih organizacija, općina/gradova, centara za socijalni rad, domova zdravlja i biroa za zapošljavanje može voditi ka dugoročnim rezultatima u poboljšanju položaja marginaliziranih žena.
6. Tamo gdje ne postoji, potrebno je uspostaviti međuentitetsku saradnju radi rješavanja problema vezanih za zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Paralelno s ovim, kako bi se premostila postojeća situacija na terenu, potrebno je kreirati programe/projekte koji će omogućiti marginaliziranim ženama pristup različitim uslugama iz sfere zdravstvene zaštite (npr. redovni godišnji pregledi i aktivnosti

podizanja svijesti).

7. Programi ekonomskog osnaživanja moraju češće biti prilagođeni potrebama marginaliziranih žena, čineći ih dostupnim ženama koje žive u različitim dijelovima lokalne zajednice. Ovi programi moraju biti rezultat zajedničkog rada lokalnih ženskih udruženja, lokalnih vlasti i zavoda za zapošljavanje.

8. Potrebno je povećati broj edukativnih programa/treninga za marginalizirane grupe žena. Ove edukacije bi trebale ići u smjeru upoznavanja marginaliziranih žena s njihovim pravima i uslugama na koje imaju pravo, ali i osigurati im vještine i znanje potrebne da, na primjer, započnu vlastiti biznis, pripreme se za traženje posla, kreiraju zajedničke platforme za plasiranje proizvoda na tržištu itd.

9. Lokalne vlasti moraju riješiti infrastrukturne probleme - potrebno je izraditi strategiju rješavanja infrastrukturnih problema u saradnji sa svim lokalnim zajednicama.

Lokalne strategije finansijske podrške različitim nevladinim organizacijama trebaju uzeti u obzir da organizacije koje predstavljaju ili rade za marginalizirane žene imaju ograničen pristup fondovima, stoga trebaju predvidjeti ili da različiti projekti fokusirani na rodnu ravnopravnost trebaju doprinositi boljem položaju marginaliziranih žena ili da organizacije koje predstavljaju ili rade za marginalizirane žene trebaju dobiti dovoljno sredstava za rad.

Informacije o projektu “Ženska prava - Agenda za pozitivne promjene”

Dvogodišnjim projektom “Ženska prava - Agenda za pozitivne promjene” u BiH, kojeg finansira Evropska unija u sklopu Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava u Bosni i Hercegovini, a realizira Fondacija CURE (CURE) i Fondacija za osnaživanje žena (FWE), namjeravamo doprinijeti promociji i poštivanju ženskih prava, te doprinijeti iskorjenjivanju diskriminacije žena sa posebnim fokusom na marginalizirane i manjinske grupe žena u deset (10) opština. Projekat predstavlja izvanrednu priliku za pokretanje mehanizama u nastavku praktičnog rada u vezi ljudskih prava žena pripadnica manjinskih i marginaliziranih grupa kroz organizaciju zajedničkih treninga, implementaciju uporedivih aktivnosti i razmjenu dobre prakse među akterima i zainteresiranim stranama.

Ciljevi projekta su direktni doprinos u promociji poštivanja ženskih ljudskih prava i povećanje društveno-ekonomске inkluzije žena i djevojčica pripadnica manjinskih i marginaliziranih grupa kroz jačanje njihovih kapaciteta i kreiranje konkretnih akcija za borbu protiv diskriminacije, rasizma i ksenofobije, te rješavanje pitanja njihovih ljudskih prava u BiH.

Projekt će imati integrirani pristup u cilju rješavanja problema marginalizacije, isključenosti i diskriminacije žena pripadnica manjinskih i marginaliziranih grupa u Bosni i Hercegovini (BiH) koje se suočavaju s nepovoljnim položajem i koje su izložene siromaštvu, diskriminaciji i predrasudama i u velikoj mjeri su isključene iz procesa donošenja odluka na različitim nivoima.

O Fondaciji CURE:

Fondacija CURE je feminističko-aktivistička organizacija koja djeluje za jednakost spolova i rodova zalažući se za pozitivne društvene promjene putem obrazovnih, umjetničko-kulturnih i istraživačkih programa. Organizujući afirmativne akcije CURE slave snagu i moć žena, te rade na osnaživanju osoba kako bi postali/e pokretač/ce društvenih promjena u BiH i svijetu. Feministički aktivizam je omogućio siguran prostor u kojem su žene jake, neustrašive, sposobne i ujedinjene sa svim svojim različitostima. CURE je organizacija profesionalaca/ki i volontera/ki koji/e izlaze na ulice u znak javnog protesta protiv nasilja, diskriminacije, kršenja zakona i osnovnih ljudskih prava, organiziraju performanse protiv nasilja, pozivaju umjetnike/ce, naučnike/ce, edukatore/ice, aktiviste/ice, građane/ke na akciju i daju konkretan lični doprinos kreiranju boljeg i zdravijeg bosanskohercegovačkog društva.

O partnerskoj organizaciji Fondacija za osnaživanje žena:

Fondacija za osnaživanje žena (*FWE*) je nezavisna i neprofitna lokalna ženska fondacija iz Bosne i Hercegovine posvećena u cijelosti podršci incijativama ženskih organizacija koje pružaju direktnu pomoć ženama u lokalnoj zajednici (*WGOs*), a koje promoviraju osnaživanje žena, ženskih ljudskih prava i rodnu ravноправnost.

FWE je rođena kao odgovor na brojne pozive *WGO*-a širom zemlje da se napravi mehanizam za usmjeravanje tehničke i finansijske podrške značajnim incijativama i unaprjeđenju ženskih ljudskih prava, rodne ravноправnosti i socijalne pravde.

Biografije autorica

Aida Malkić je istraživačica sa dugogodišnjim istraživačkim iskustvom u oblasti borbe protiv diskriminacije, socijalnih nejednakosti i socijalne zaštite. Trenutno radi u Sarajevskom otvorenom centru na funkciji rukovoditeljice programa. Završila je BA studij na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, gdje završava i MA studij.

Emina Bošnjak je trenutno izvršna direktorica Sarajevskog otvorenog centra. Emina iza sebe ima nekoliko godina iskustva u praćenju stanja ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini u oblastima političke participacije žena, seksualnih i reproduktivnih prava, rodno osjetljivog jezika i usklađivanja poslovnog i privatnog života.

POZICIJA, UKLJUČENOST I PRAVA ŽENA KOJE PRIPADAJU MANJINSKIM I MARGINALIZIRANIM GRUPAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

AUTORICE: Aida Malkić i Emina Bošnjak

ŽENSKA AGENDA ZA POZITIVNE PROMJENE!